

Perhehoidon Keinumalli – Sijaisvanhempien kokemuksia

Käytäntötutkimus

Annika Muhonen & Karoliina Ojanen

Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos,

Sosiaalityö

12/2017

Ohjaaja yliopistonlehtori Maria Tapola-

Haapala

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department
Valtiotieteellinen tiedekunta		Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä/Författare – Author		
Muhonen, Annika & Ojanen, Karoliina		
Työn nimi / Arbetets titel – Title		
Perhehoidon Keinuu-malli – Sijaisvanhempien kokemuksia		
Oppiaine /Läroämne – Subject		
Sosiaalityö		
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages
Käytäntötutkimus	12/2017	32s. (liitteet 4 s.)
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
<p>Käytäntötutkimuksessa selvitettiin kyselyaineiston avulla sitä, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet Keinuu-mallin sijaishuollon sosiaalityössä Espoon perhehoidossa.</p> <p>Keinuu-malli perustuu työskentelytavalle, joka korostaa taiteellisten ja toiminnallisten menetelmien soveltamista perhehoidossa. Espoon perhehoito on tähän malliin perustuen luonut oman Keinuu-mallin. Keinuu-toimintamallissa tarjotaan tiivistä tukea paitsi lapselle myös perhehoitajille ja biologisille vanhemmille lapsen sijoituksen alkuvaiheessa eli noin puolentoista vuoden ajan.</p> <p>Tutkimuksessa selvitettiin, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet Keinuu-mallin, miten he näkevät lapsen hyötyvän Keinuu-toimintamallista ja miten sosiaalinen tuki vastauksissa jäsentyy ja millä tavoin siihen liittyvä vastavuoroisuus toteutuu. Työn teoreettisena lähtökohtana on sosiaalisen tuen käsite, muutoin tutkimusta taustoittaa perhehoitoa ja lastensuojelua tarkasteleva kirjallisuus.</p> <p>Tutkimusaineiston muodostavat Keinuu-mallin mukaiseen toimintaan osallistuneiden 11 sijaisvanhemman vastaukset. Kyselyn kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, eli tutkimus on laadullinen. Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä, ja vastauksista nimettiin kaksi yläteemaa: sijaisvanhempien kokemukset tuesta ja lapsen hyöty. Sosiaalista tukea tarkasteltiin erityisesti emotionaalisen, tiedollisen ja välineellisen tuen näkökulmista.</p> <p>Kokemukset Keinuu-mallista vaihtelivat, mutta enemmän vastauksissa tuli esiin myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia. Suurin osa piti yhden sosiaalityöntekijän mallia toimivana. Moni sijaisvanhempi ei hahmottanut Keinuu-mallin kokonaisuutta. Vaikka Keinuu-malli on tutkimuksen perusteella todettu osittain hyvin toimivaksi työskentelytavaksi ja kaikki osapuolet sekä lapsen edun huomioon ottavaksi, sen soveltaminen lastensuojelun perhehoidon käytännöissä kaipaa edelleen kehittämistä. Tiedollista, välineellistä ja emotionaalista tukea kaivataan enemmän, esimerkiksi vertaistukea, tietoa Keinuu-mallin tukimuodoista ja koulutusta sijoitettujen lasten erityiskysymyksistä kaivattiin lisää sekä avoimuutta asioista tiedottamiseen ja lapsen asioiden käsittelyyn.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
perhehoito, sijaishuolto, sosiaalinen tuki, sijaisvanhemmuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Espoon lastensuojelun perhehoito		

Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information

SISÄLLYS

1. Johdanto s. 5
 2. Toimintaympäristö ja tutkimusaiheen tausta s. 6
 3. Tutkimuskysymykset, käsitteet ja teoreettinen viitekehys s. 7
 4. Tutkimusaineisto, analyysimenetelmät ja eettiset kysymykset s. 11
 5. Aineiston analyysi ja tulkinta s. 13
 - 5.1. Sijaisvanhempien kokema tuki s. 14
 - 5.1.1. Yhteistyö, tieto ja arvostus s. 14
 - 5.1.2. Sosiaalisen tuen ongelmat s. 18
 - 5.2. Lapsen hyöty s. 25
 - 5.2.1. Lasta hyödyttävä emotionaalinen ja välineellinen tuki s. 25
 - 5.2.2. Lapsen hyödyn epäselvyys s. 27
 6. Yhteenveto tuloksista ja kehittämissuhteita s. 29
 7. Tutkimuksen arviointi s. 32
- Lähteet s. 34
- Liite 1 s. 38
- Liite 2 s. 40

1. Johdanto

Käytäntötutkimuksemme lähtökohtana on tarkastella sijaisvanhempien kokemuksia perhehoidon Keinu-mallista Espoon perhehoidon sosiaalityössä. Olemme kiinnostuneita siitä, miten sijaisvanhemmat mieltävät Keinu-mallin tarjoavan sosiaalista tukea. Tähän tutkimukseen ei sisällytetty lasten kokemusten kartoittamista.

Sijaishuolto on osa julkista palvelujärjestelmää, jossa julkisen vallan tekemä interventio, huostaanotto, toteutuu (Pösö 2016, 11; Enroos 2016, 225). Nykyisin perhehoitoa pidetään ensisijaisena huostaanotetun lapsen huolenpidon ja hoidon järjestämisen tapana. (Enroos 2016, 225–226; Valkonen & Janhunen 2016, 66). Perhehoito tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämistä yksityiskodeissa tai ammatillisissa perhekodeissa, ja kunta tai kuntayhtymä tekee sopimuksen hoidosta perhehoidon tuottajan kanssa (Enroos 2016, 225–226; Perhehoitolaki 3§, 4§).¹ Espoon sijaishuollossa ammatilliset perhekodit kuuluvat laitoshoidon puolelle, joten Keinu-mallin sijaisvanhempien kokemukset koskevat nimenomaan yksityiskodeissa annettavaa perhehoitoa. Marraskuussa 2017 Espoon perhehoidon sijaisperheissä asuin 174 lasta ja nuorta. (Sähköpostikirjeenvaihto johtava sosiaalityöntelijä Nina Sormon kanssa 30.11.2017.)

Lastensuojelun sosiaalityöhön liittyy eettisiä jännitteitä, sen keskeinen tehtävä kuitenkin on suojella lasta ja puuttua myös perheiden yksityisyyteen tarpeen vaatiessa (Hurtig 2003, 10–11).

Lastensuojelun sosiaalityötä tarkastellaan usein siitä näkökulmasta, toteutuuko lasten oikeus suojeluun, huomioidaanko lapsen yksilöllisyys ja osallisuus sekä millä tavoin lastensuojelun työskentelyssä suhtaudutaan vanhempien oikeuksiin (mt., 11–15). Keinu-mallin tavoitteena on tukea lasta ja vahvistaa lapsen edun toteutumista sijaishuollon perhehoidossa.

Keinu-toimintamallissa tarjotaan tiivistä tukea paitsi lapselle myös perhehoitajille ja biologisille vanhemmille lapsen sijoituksen alkuvaiheessa eli noin puolentoista vuoden ajan. Tavoitteena on parantaa perhehoitajien ja lasten vanhempien välistä yhteistyötä, sillä tämä on tärkeä edellytys

¹ Yksityisessä perhehoidossa saa hoidettavia lapsia olla enintään neljä, perhehoitajan omat alle kouluikäiset lapset tai muut erityistä huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan lukien (Perhehoitolaki 7§). Ammatillisessa perhekodissa hoidettavia lapsia voi vastaavasti olla korkeintaan seitsemän, ja tällöin perhehoitajia on oltava vähintään kaksi, joista toisella tulee olla tehtävään soveltuva koulutus sekä kokemusta lasten hoidosta ja kasvatuksesta (Perhehoitolaki 6§, 8§).

sijoituksen onnistumiselle. Lapselle tärkeät aikuiset pyritään tuomaan yhteen ja luomaan tilaa tilanteen herättämien tunteiden käsittelylle. (Koponen & Linna 2014, 51, 82–83.) Keskiössä on sijoitetun lapsen tukeminen ja sellainen työskentely, jossa on mukana lapsen koko perheyhteisö: sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat (mt., 84). Aihetta on tärkeä tutkia, jotta saataisiin kehitettyä mahdollisimman hyvin eri osapuolia tukevia perhehoidon käytäntöjä, mikä edesauttaa lapsen edun sekä turvallisen kasvun ja kehityksen toteutumista.

Olemme molemmat tutustuneet kyselyaineistoon, tehneet tahoillamme alustavan analyysin ja yhdessä keskustellen nimenneet ne teemat, joita tässä tutkimuksessa käsittelemme. Karoliina Ojanen on vastannut teoreettisen taustan sekä käsitteiden ja menetelmien kirjoittamisesta. Annika Muhonen on kirjoittanut kyselylomakkeet puhtaaksi. Analyysin ja tulkinnan olemme jakaneet siten, että Muhonen kirjoitti kokonaisuudet 5.1.1. ja 5.2.1 ja Ojanen kokonaisuudet 5.1.2. ja 5.2.2. Muutoin raportti on kirjoitettu yhteistyössä. Annika Muhonen on laatinut tutkimuksen posterin.

Seuraavaksi käsittelemme tutkimuksemme toimintaympäristön ja tutkimusaiheen taustaa. Kolmannessa luvussa esittelemme tutkimuskysymyksemme, aihettamme taustoittavaa kirjallisuutta sekä sosiaalisen tuen käsitteen, joka on tutkimuksessamme keskeinen. Tämän jälkeen kerromme lähemmin siitä, millaiseen aineistoon tutkimuksemme pohjaa, ja esittelemme, millä tavoin olemme analysoineet aineistomme. Tarkastelemme lyhyesti myös tutkimuksemme eettisiä kysymyksiä. Luvussa viisi esitämme aineiston analyysin ja tulkinnan. Luvussa kuusi tuomme esiin lyhyen yhteenvedon tuloksista sekä joitakin Keinun mallin kehittämisehdotuksia. Raportin päättää tutkimustamme koskeva arvio ja pohdintamme siitä, millaisiin kysymyksiin tämä tutkimus vastaa.

2. Toimintaympäristö ja tutkimusaiheen tausta

Tutkimuksen toimintaympäristönä on Espoon perhehoidon sosiaalityö. Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan sitä, miten sijaisvanhemmat kokevat saaneensa tukea ja hyötyneensä Keinun mallin mukaisesta työskentelystä. Malli on ollut käytössä Espoon perhehoidossa vuodesta 2015 alkaen. Entinen työskentelytapa eroaa Keinun mallista ennen kaikkea siinä, että Keinun työskentelyssä on mukana koko perheyhteisö, esimerkiksi lapsi osallistuu päiväleireille sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien kanssa. Keinun mallia ennen työskentely toteutettiin ”teemoitetuilla kotikäynneillä”. Tämä merkitsi noin vuoden ajan kestävästä työskentelystä sijoitetun lapsen ja sijaisperheen kanssa. Tapaamisissa käsiteltiin eri teemoja kuten lapsen asettumista,

yhteydenpitoa lapsen biologisiin vanhempiin ja kiintymyksen muodostumista. Biologisten vanhempien kanssa ei työskennelty systemaattisesti.

Keinu-malli perustuu Taina Kopsen ja Marja-Riitta Linnan (2014) luomalle työskentelytavalle, joka korostaa taiteellisten ja toiminnallisten menetelmien soveltamista perhehoidossa. Espoon perhehoito on tähän malliin perustuen luonut oman Keinu-mallin. Espoon perhehoidon Keinu-mallin esitteiden ja organisaatiossa käytyjen keskustelujen perusteella Keinu-mallin työskentelyyn kuuluu tiivis yhteistyö lapsen, vanhempien ja sijaisvanhempien kanssa. Sijoituksen alussa kaikki osapuolet osallistuvat kahteen päiväleiriin yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä tapaa perheyhteisöä tiiviisti tai tarpeen mukaan sijoituksen alkuvaiheen (1,5 vuotta) ajan. Tuolloin perheyhteisön on mahdollista saada tukea myös vertaisryhmistä tai toimintaterapeutilta. Biologisilla vanhemmilla on ollut vuoden 2017 alusta saakka mahdollisuus saada sijaishuollon alkuvaiheen sosiaaliohjausta, osallistua Voikukkia-ryhmään (www.voikukkia.fi) ja mahdollisuus omaan vanhemman asiakassuunnitelmaan. Sijaisvanhempien tueksi järjestetään aina mentori, joka tarjoaa kokemukseen perustuvaa keskustelutukea ja neuvoja alun haasteisiin. Sijaisvanhemmille voidaan järjestää myös työnohjaus tai Peppi-tukihenkilö sekä täydennyskoulutusta. Peppi-tukihenkilö toimii sijaisperheiden tai sijoitetun lapsen vapaaehtoisena tukihenkilönä (www.peppivoimaa.fi).

Tutkimuksen tavoitteena on Keinu-mallin toimivuuden tarkastelu tilanteessa, jossa Uudellemaalle ollaan kehittämässä uutta yhteistä perhehoidon mallia. Tällä hetkellä Helsinki ja Vantaa pilotoivat mallia, jossa erottavana tekijänä on muun muassa se, että sijaisvanhemmilla ja lapsella on erilliset omatyöntekijät. Espoon perhehoidon tehtävä uuden mallin kehittämisessä on tässä vaiheessa selvittää nykyisen mallin toimivuutta. Espoon perhehoito on saanut Keinu-mallista myönteistä palautetta, ja myös biologiset vanhemmat on saatu sen avulla mukaan työskentelyyn.

Tutkimusaihe on tullut organisaatiolta, joka on osallistunut tutkimukseen kommentoimalla tutkimussuunnitelmaa ja kyselyä. Organisaatio huolehti myös kyselyiden lähettämisestä biologisille vanhemmille ja sijaisvanhemmille. Suhteemme tutkimusaiheeseen ovat erilaiset: Annika Muhonen on ollut pääkaupunkiseudulla töissä lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollossa, ja Karoliina Ojanen on ollut harjoittelussa Helsingin Diakonissalaitoksen perhehoidon tukipalveluissa.

3. Tutkimuskysymykset, käsitteet ja teoreettinen viitekehys

Olemme kiinnostuneita sijaisvanhempien kokemuksista perhehoidon Keinu-mallista.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet Keinu-mallin?
2. Miten he katsovat lasten hyötyvän Keinu-työskentelystä?
3. Miten sosiaalinen tuki vastauksissa jäsentyy, ja millä tavoin siihen liittyvä vastavuoroisuus toteutuu?

Tutkiessamme sijaisvanhempien kokemuksia olemme olleet kiinnostuneita siitä, mikä tekee Keinu-mallista erityisen työskentelymuodon ja miten tyytyväisiä sijaisvanhemmat tähän työskentelymuotoon ovat. Tarkastelimme tutkimuskysymyksiämme erityisesti suhteessa sosiaaliseen tukeen ja sen ilmenemismuotoihin Keinu-työskentelyssä.

Sosiaalinen tuki

Työn teoreettisena lähtökohtana on sosiaalisen tuen käsite. Sosiaalisen tuen merkitystä on tarkasteltu perhehoitoa käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Janhunen 2008, 141–143; Valkonen & Janhunen 2016, 31, 35, sit. Green & Grey 2013; Megahead & Soliday 2013). Näkökulma on ollut suosittu myös monissa perhehoitoaiheisissa pro gradu - tutkielmissa (esim. Mehtonen 2008; Niska 2014; Aho-Kaipio 2012; Nummela 2007; Lehtimäki 2017).

Sosiaalisen tuen käsitteellä on eri tutkimuksissa viitattu eri asioihin (Williams ym. 2004, 943; Hinson Langford ym. 1997, 95–96). Laajasti ottaen sosiaalisella tuella on tarkoitettu yksilöiden kokemusta siitä, että tilanne on hallinnassa ja apua sekä tukea on tarvittaessa saatavilla sosiaaliselta verkostolta (Hinson Langford ym. 1997, 95–96; Järvikoski 1994, 22). Sosiaalisen verkoston tarjoamalla tuella on tavallisesti viitattu ydinperheeltä sekä sukulaisilta, ystäviltä ja tuttavilta saatuun tukeen, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös järjestö- ja harrastustoiminnan ja julkisten palvelujen kautta saatua tukea (Järvikoski 1994, 21).

Sosiaalista tukea on määritelty Williamsin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan 30 eri tavalla (Williams ym. 2004, 947), ja he painottavatkin, että käsite tulisi määritellä kontekstikohtaisesti: mitä sosiaalinen tuki merkitsee kulloisessakin ympäristössä (mt., 957). Sosiaalista tukea on määritelty muun muassa jakamalla se tuen erilaisiin sisällöllisiin funktioihin, kuten ongelman ratkaisun tukemiseen, tiedon jakamiseen, emotionaaliseen ja välineelliseen tukeen sekä rakentavaan palautteeseen (Williams ym. 2004, 947; Hinson Langford ym. 1997, 96–97; Mikkola 2006, 44).

Leena Mikkolan mukaan sosiaalista tukea koskevat määritelmät ovat jaettavissa kolmeen lähestymistapaan. Määritelmät voivat korostaa hyväksytyksi tulemisen tunnetta, hallinnan tunnetta ja tukeen liittyvää vuorovaikutuksellisuutta. Hyväksytyksi tulemisen tunne korostaa yksilön käsitystä saamastaan hyväksynnästä ja huolenpidosta. Keskeisiä ovat yksilön omat kokemukset ja havainnot vuorovaikutussuhteistaan. Hallinnan tunnetta painottavissa määritelmissä sosiaalinen tuki hahmotetaan selviytymiskeinoja lisäävänä voimavarana. Nämä määritelmät näkevät sosiaalisen tuen syntyvän vuorovaikutussuhteessa tuotettavissa resursseissa, kun hyväksyntää painotettaessa ajatellaan vuorovaikutussuhteen itsessään synnyttävän sosiaalista tukea. Vuorovaikutuksellisuutta korostavat määritelmät näkevät viestintäsuhteen tuen tuottamisen perustana, ja tuki syntyy vastavuoroisuudesta. Tällöin määritelmissä keskeisiä ovat viestintä, palaute ja vahvistamista tuottava vuorovaikutus. Tällöin ei olla kiinnostuneita vain tuen kartuttamista resursseista vaan siitä, miten tuki toteutuu viestinnän tasolla. (Mikkola 2006, 24–25, 27, 29.) Nämä erilaiset määritelmät myös kietoutuvat toisiinsa ja ovat osin päällekkäisiä. Aineistostamme on eroteltavissa näihin eri määritelmiin liittyviä ilmauksia.

Tässä tutkimuksessa keskitymme selvittämään perhehoidon sosiaalityön merkitystä sosiaalisen tuen tarjoajana ja osana sijaisvanhempien sosiaalista verkostoa. Sosiaalinen tuki voidaan hahmottaa yksilön käytettävissä olevina resursseina, joiden avulla voidaan helpottaa stressitilanteiden aiheuttamia uhan kokemuksia ja antaa konkreettista tukea tilanteista selviytymiseen (Järvikoski 1994, 21).

Sosiaalista tukea on luonnehdittu vastavuoroiseksi (Hinson Langford ym.1997, 96–97). Tutkimuksemme kontekstissa vastavuoroisuuden tarkastelu on kiinnostavaa, koska sosiaaliset roolit ovat asetelmassa lähtökohtaisesti melko selkeät. Tuen vastaanottajina ovat sijaisvanhemmat ja tuen antajana perhehoidon sosiaalityö. Tutkimuksessamme pohdimme, miten sosiaalisen tuen vastavuoroisuus tässä kontekstissa toteutuu. Sen voi ymmärtää yhtäältä myöntyvyytenä ottaa tukea vastaan ja näin vahvistaa sosiaalityön perhetyötä ja sijoituksen onnistumista. Toisaalta olemme kiinnostuneita myös siitä, miten tuen vastaanottajien on mahdollista osallistua keskusteluun siitä, millaista tukea he haluavat ja tarvitsevat sekä kokevatko sijaisvanhemmat tulevansa kuulluiksi siten, että heidän tarpeensa ja toiveensa otetaan riittävästi huomioon sijoituksen alkuvaiheen työskentelyssä.

Kokemus sosiaalisesta tuesta voi auttaa hankalien tilanteiden ja kielteisten asioiden käsittelyä sekä helpottaa sopeutumista, vaikka toisaalta on tuotu esiin myös se seikka, että kokemus tuen vaikuttavuudesta voi olla enemmänkin yhteydessä yksilön sosiaalisiin kompetensseihin ja hyvään itsetuntoon. Sosiaalisen tuen antamiseen voi liittyä vastavuoroisuuden sijaan myös sellaista vallan epätasapainoa, joka lisää yksilön avuttomuuden tunnetta. (Järvikoski 1994, 21–24.)

Perhehoitotutkimus

Suomalaisessa kontekstissa perhehoitoa on tutkittu sekä lasten että vanhempien ja laajemmin perhesuhteiden näkökulmasta (esim. Hämäläinen 2012; Ketola 2008). Huostaanottojen taustalla on usein monimuotoisia ja kasautuneita ongelmia, ja huostaanotetut lapset ovat eri tavoin traumatisoituneita (Hämäläinen 2012, 16–17; Saarikallio-Torp ym. 2010, 236–264). Kati Hämäläinen (2012) on tarkastellut perhehoitoon sijoitettujen lasten antamia merkityksiä kodilleen ja perhesuhteilleen. Perhehoidolla on sijaishuollon muotona nykyään ensisijainen asema, mutta perhehoitoon liittyvistä ongelmista käydään vain vähän keskustelua (Hämäläinen 2012, 17–19). Hämäläinen toteaa, että monet lapsista kokevat sijaisvanhemmat vanhemmikseen, mutta lapsen lähteminen omasta kodista ei näyttäytynyt vain myönteisenä, vaikka hänellä liittyi sinne ikäviä kokemuksia. Lapset saattoivat kokea sijaisperhesuhteet läheisiksi ja suhteensa biologiseen verkostoon etäiseksi, mutta tästä huolimatta sijaisperhesuhteet eivät asettuneet ensisijaisiksi. (Mt., 23, 179–184.) Huolimatta lämpimiksikin muotoutuneista sijaisperhesuhteista, osa lapsista mielsi sijoituksen pitkänkin ajan jälkeen väliaikaiseksi, mikä Hämäläisen mukaan ilmentää lapsen vierauden tunnetta perheessä (mt., 115).

Pysyvyyden ja jatkuvuuden tunteet ovat haasteita perhehoidossa eläville lapsille, vaikka sijoitus olisi pitkäaikainen. Yhtäältä sijoituksessa muodostuu läheisiä suhteita, mutta toisaalta lapset ovat välitilassa, odotustilassa ja epävarmuuden keskellä sekä kokevat erilaisuuden tunnetta ja ulkopuolisuutta suhteessa esimerkiksi perheen omiin biologisiin lapsiin. (Hämäläinen 2012, 184, 187, 188, 190.) On siis erittäin tärkeää, että lapselle ja sijaisvanhemmille mutta myös biologisille vanhemmille pyritään antamaan vankka tuki sijoituksen alkuvaiheessa. Keinu-mallin mukainen työskentely pyrkii sijoitukseen liittyvien tunteiden ja elämänmuutoksen käsittelyyn sekä siihen, että lapsella säilyisi läheiset suhteet myös biologisiin vanhempiin, kun koko perheyhteisö on mukana työskentelyssä. Tavoitteena on se, että lapsi kokee kuuluvansa sijaisperheeseen, vaikka hänellä voi samalla olla läheiset suhteet myös biologisiin vanhempiin. On todettu, että mikäli sijaisvanhemmat eivät kunnioita lapsen vanhempia, vaikeuttaa tämä lapsen perhesuhteiden ja yhteydenpidon

tukemista, joka on tärkeä osa sijaishuoltoa (Helavirta 2016, 216–217). Keinu-työskentelymallin lähtökohtana on tukea sijoitettua lasta, ja sen yksi osa on työskennellä koko perheyhteisön kanssa ja välttää edellä kuvatun kaltaisen haitallisen vuorovaikutuksen syntymistä. Tukemalla lasta, sijaisvanhempia ja biologisia vanhempia yhdessä voidaan ennaltaehkäistä sijoitusten katkeamisia (Janhunen 2008, 142).

Perhehoitoa käsittelevässä kirjallisuudessa on esillä se, että sijoituksen yhteydessä annettava tuki on suunnattu lapselle ja sijaisperheelle (esim. Tervonen-Arnkil 2008, 153–154). Tarja Pösö mainitsee, että huoltajien tukeminen ei kunnallisessa lastensuojelussa välttämättä toteudu siten, että perheen jälleen yhdistäminen olisi muutakin kuin etäinen tavoite (Pösö 2016, 26). Keinu-malli pyrkii ottamaan myös biologiset vanhemmat mukaan työskentelyyn, jolloin edellä mainittu tavoite on mahdollisesti lähempänä.

4. Tutkimusaineisto, analyysimenetelmät ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia kyselyaineistolla, miten biologiset vanhemmat ja sijaisvanhemmat kokevat Keinu-mallin. Kysely lähetettiin yhteensä 32 biologiselle ja 50 perhehoitajalle, mutta saimme ensin vain kahdeksan vastausta sijaisvanhemmilta ja yhden biologiselta vanhemmalta. Biologisen vanhemman kokemus mallista oli myönteinen, mutta tutkimuksen koherenttiuden ja anonymiteetin suojaamisen vuoksi emme lopulta sisällyttäneet hänen vastaustaan tutkimukseen. Tutkimusaineiston muodostavat siis Keinu-mallin mukaiseen toimintaan osallistuneille sijaisvanhemmille suunnatut kyselyt (Liite 2). Kyselyyn vastasi lopulta 11 sijaisvanhempaa.

Kysely kerättiin paperisena, ja se lähetettiin kaikille postitse. Lisäksi tarkoitus oli, että työntekijät pyytävät vanhempia täyttämään kyselyn muiden tapaamisten yhteydessä, mutta ajanpuutteen vuoksi tämä ei toteutunut. Esimerkiksi biologisten vanhempien tapaamisia ei osunut aineistonkeruun ajankohtaan lainkaan. Biologisten vanhempien vähäisen osallistumisen vuoksi päätimme yrittää kerryttää sijaisvanhempien osuutta. Organisaatio lähetti kyselyn palauttamisen umpeuduttua vielä karhukirjeen sijaisvanhemmille, minkä seurauksena saimme kolme sijaisvanhemman vastausta lisää. Aineiston analyysi perustuu siis näihin 11:ta vastaukseen. Aineiston suppeuden vuoksi tämä tutkimus ei anna luotettavaa kuvaa Keinu-mallin toimivuudesta, vaikka toisaalta vastanneiden sijaisvanhempien kokemuksissa on löydettävissä joitakin toistuvia ja yhdistäviä piirteitä. Joitakin esille ottamiamme asioita on saatettu käsitellä vain yhden sijaisvanhemman vastauksessa. Koska

Keinu-työskentelyn erottavana tekijänä on systemaattinen työskentely biologisten vanhempien kanssa, olisi biologisten vanhempien kokemuksista pitänyt saada tietoa. Aineistokadon vuoksi tutkimus keskittyy vain sijaisvanhempien kokemuksiin.

Kyselyn kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, eli tutkimus on laadullinen. Kysely laadittiin yhtäältä sen perusteella, mitä organisaatio halusi tietää (esimerkiksi yhden sosiaalityöntekijämallin toimivuus). Toisaalta kyselyn muotoutumiseen vaikuttivat perhehoitoa käsittelevä kirjallisuus ja sosiaalisen tuen käsite (esimerkiksi kysymys siitä, miten vastaaja kokee voivansa vaikuttaa saamaansa tukeen) sekä harjoittelu- ja työkokemuksemme sijaishuollossa. Kysely keskittyi tarkastelemaan yleisemmin Keinun malliin liittyviä kokemuksia ja sosiaalisen tuen toteutumista, koska mallissa pyritään nimenomaan tiiviin tuen tarjoamiseen perhesijoituksen alkuvaiheessa.

Olemme kirjoittaneet aineistot puhtaaksi seuraten sitä, miten vastaaja on asian lomakkeessa ilmaissut. Lomakkeeseen merkityt mahdolliset alleviivaukset on lihavoitu puhtaaksi kirjoitettuihin versioihin. Näitä lihavoituja ei ole mukana raportissa. Aineistoesimerkeissä poistot on merkitty sulkeisiin kahdella katkoviivalla (--).

Analysoimme aineiston laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä (Tuomi & Sarajärvi 2013). Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että aluksi kirjoitimme kyselyt puhtaaksi ja annoimme aineistolle koodinimet eli jokaiselle vastaajalle kirjainnumeroyhdistelmän (K1, K2 jne.). Tämän jälkeen etsimme tahoillamme aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, joiden pohjalta nimesimme teemoja. Vertailimme teemoja, ja työstimme niitä siten, että muodostimme tulkintoihimme nojaten aineistosta käsitteellisiä kokonaisuuksia. (Ks. teema-analyysistä Ruusuvuori ym. 2010, 9–34.) Aineistomme suppeus on vaikuttanut siihen, että nimesimme aineistosta vain kaksi kokoavaa yläteemaa.

Sijaisvanhempien kokema tuki -teeman alla tarkastelemme sijaisvanhempien myönteisiä kokemuksia saamastaan tuesta sekä tuen saantiin liittyviä ongelmia. Lapsen hyöty-teeman osalta keskitymme siihen, miten sijaisvanhemmat mielsivät Keinun mallin hyödyttävän lasta ja toteuttavan lapsen etua. Aineiston analyysissä painottuu tutkimuskysymysten käsittely suhteessa sosiaalisen tuen käsitteeseen.

Noudatamme tutkimuksessamme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) muotoilemia humanistista, yhteiskuntatieteellistä ja käyttäytymistieteellistä tutkimusta koskevia eettisiä periaatteita. Koska tutkimuksemme sijoittuu laajemmin uuden perhehoidon mallin luomiseen Uudellamaalla ja osaksi prosessia, jossa osa kunnista pilotoi uutta mallia ja yksi tarkastelee vanhan mallin toimivuutta, näemme, että on aiheellista mainita, että tutkimusympäristömme on Espoon perhehoidon sosiaalityö. Myös yksikön johtava sosiaalityöntekijä on sitä mieltä, että paikka on luontevaa mainita. Koska Keinun malli on käytössä vain Espoossa, olisi sitä siinäkin mielessä mahdotonta peitellä.²

Espoon ja Keinun mallin lisäksi emme mainitse paikkoja tai nimiä. Kyselyyn vastattiin anonyymisti, ja osallistuminen oli vapaaehtoista. Perhehoidon sosiaalityö toimitti kyselyt, joten emme tiedä kyselyyn vastanneiden nimi- tai osoitetietoja. Emme kuitenkaan voi taata tutkittaville täyttä anonymiteettiä suhteessa Espoon perhehoidon yksikön työntekijöihin, sillä he saattavat tunnistaa raporttiin sisällytettävistä lainauksista sijaisvanhempia. Tämä asia mainittiin myös informointikirjeessä (Liite 1). Tutkimusraportissa olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, minkä asian mainitseminen voi lisätä tunnistettavuutta ja pyrimme häivyttämään vastaajien taustoja (Kuula 2011, 139–142). Tämä on tärkeää myös sijoitettujen lasten osalta, jotta heidän yksityisyyttään ei loukata. Espoon sijaisperheet sijoittuvat laajasti Etelä-Suomen alueelle, mutta tästä huolimatta tunnistettavuuden riskiin tulee suhtautua vakavasti.

Haimme kyselylomakkeet Espoon perhehoidon sosiaalityön yksiköstä. Säilytämme kyselyvastauksia lukitussa kaapissa, ja puhtaaksi kirjoitettu aineisto on suojattu salasanalla. Tutkimuksen valmistuttua sähköinen aineisto hävitetään tietokoneiltamme. Kyselylomakkeet arkistoidaan sekä originaaleina että puhtaaksi kirjoitettuina sähköisinä versioina Espoon perhehoidon sosiaalityön arkistoon. Aineisto tuhotaan viimeistään vuonna 2020.

5. Aineiston analyysi ja tulkinta

Seuraavaksi esitämme analyysin ja tulkinnan sijaisvanhempien kyselylomakkeisiin kirjaamistaan kokemuksista koskien Keinun mallia. Kyselylomakkeen alkuun oli kerrattu lyhyesti Keinun-

² Suullinen tiedonanto, puhelinkeskustelu Nina Sormon kanssa 27.9.2017.

toimintamalli ja mainittu muun muassa se, että Keinu-malli tarjoaa tiivistä tukea sijoituksen alkuvaiheessa, tuki sisältää kaksi päivän mittaista leiriä, vertaisryhmiä, sosiaaliohjausta biologiselle vanhemmalle ja mentorin sijaisvanhemmalle.

Jaoimme aineistomme seuraaviin teemoihin. Ensimmäinen yläteema keskittyy sijaisvanhempien kokemaan tukeen, jossa tarkastelemme heidän kokemuksiaan Keinu-mallista sosiaalisen tuen näkökulmasta. Vanhempien kokema tuki on jaettu seuraaviin alateemoihin: 1) Yhteistyö, tieto ja arvostus, joiden yhteydessä käsittelemme välineellisen, tiedollisen ja emotionaalisen tuen ulottuvuuksia. 2) Sosiaalisen tuen ongelmat, johon liittyen tarkastelemme tiedollisen tuen ja emotionaalisen tuen vähäisyyttä sekä välineellisen tuen puutteita. Toinen yläteema on lapsen hyöty, johon kuuluvat sijaisvanhempien arviot Keinu-mallin lasta hyödyttävistä tukimuodoista sekä toisaalta kriittiset näkökulmat lapsen hyödyn ja edun toteutumisen epäselvyydestä.

5.1. Sijaisvanhempien kokema tuki

5.1.1. Yhteistyö, tieto ja arvostus

Pääsääntöisesti sijaisvanhemmat ovat kokeneet yhteistyön perhehoidon sosiaalityöntekijöiden kanssa sujuneen hyvin. Sijaisvanhemmat ovat kokeneet saaneensa ainakin jonkin verran välineitä sijaisvanhemmuuteensa, sekä arvostusta sosiaalityöntekijöiltä. Vaikka sijaisvanhemmuus poikkeaa biologisesta vanhemmuudesta monin tavoin, ovat sijaisperheet kuitenkin lapsiperheitä ja heidän käytettävissään ovat samat vanhemmuuden palvelut kuin muillakin lapsiperheillä. Sijaisvanhemmat tarvitsevat kuitenkin erityistä tukea, tietoa sekä välineitä sijoitettavien lasten ongelmien, yhteistyön tekemisen sekä muiden erityisesti sijaisvanhemmuuteen liittyvien tekijöiden vuoksi. (Mehtonen 2008, 40.) Sijaisvanhempina toimiville ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö on keskeistä, ja he kokevat usein sosiaalityöntekijän antaman avun tärkeimpänä sosiaalisen tuen muotona, sillä sosiaalityöntekijä edustaa sijoittajatahoa, ja tämä on usein myös asioista päättävä lapsen vastuusosiaalityöntekijä. Perhehoidon sosiaalityöntekijä on myös lapsen sijoituksen aikaisen tuen organisoija sekä tiedonvälittäjä, tarpeen mukaan myös sovittelija ja pelisääntöjen laatija sijaisperheen ja biologisen perheen välillä. (Ks. myös Lehtimäki 2017, 61.)

Välineellinen ja tiedollinen tuki

Yli puolet sijaisvanhemmista koki voineensa ainakin osittain tai jollain tavoin vaikuttaa siihen, millaista apua ja tukea sijaisvanhemmalle Keinu-mallin puitteissa tarjotaan. Välineellistä ja tiedollista tukea sijaisvanhemmat kokivat saaneensa sosiaalityöntekijöiltä, mutta lisäksi myös muun muassa työkavereilta, perheneuvolasta, työnohjauksesta, vertaistukiryhmistä ja sijaisvanhempien pienryhmistä, yhdistyksiltä ja järjestöiltä. Erilaisilta tahoilta saatava välineellinen ja tiedollinen tuki synnyttävät vuorovaikutustilanteissa lisää resursseja sijaisvanhempien käyttöön. Välineellistä tukea voidaan katsoa olevan kaikki konkreettinen, kuten esimerkiksi taloudellinen apu. Tiedollista tukea voivat olla esimerkiksi tiedon välittäminen ja neuvonta:

Tiivis tuki tarvittaessa sosiaalityöntekijöiltä. Työnohjaus nopealla aikataululla akuutissa tilanteessa. (K3)

Kaikki saamamme palvelut ja tukimuodot ovat toimineet hyvin. Ei moitteita. (K2)

Useassa (mm. K2, K3, K7, K8, K11) vastauksessa todettiin perhehoidon sosiaalityöntekijöiden olevan tarvittaessa hyvin tavoitettavissa. Yli puolet sijaisvanhemmista on kokenut saaneensa Keinu-mallissa välineellistä ja tiedollista tukea tarpeensa mukaisesti perhehoidon sosiaalityöntekijöiltä, muun muassa keskustelutukea. Sosiaalityöntekijöiltä sekä muilta tahoilta saadun sosiaalisen tuen voidaan katsoa lisänneen sijaisvanhempien voimavaroja, ja tämä näkyy sijaisvanhempien kasvaneena mahdollisuutena saavuttaa itse tai ulkopuolelta asetettuja lapsen sijaishuollon tavoitteita. Voimavarojen lisääntymisen voidaan katsoa toteutuneen erityisesti hallinnan tunteiden kasvamisen kautta (Mikkola 2006, 25). Lisääntyneet voimavarat kerryttävät resursseja sijaisvanhempien käyttöön, mikä synnyttää parhaimmillaan selviytymiskeinoja sijaisvanhempien arkeen. Seija Lehtimäki on pro gradu -tutkielmassaan tuonut esiin, että sijaisvanhemmat kokevat tärkeäksi sen, että he saavat keskustella sosiaalityöntekijän kanssa lapsen asioista, mikä tukee omaa jaksamista. Sijaisvanhemmat toivovat sosiaalityöntekijältä riittävän tiheitä yhteydenottoja, puheluja, tekstiviestejä, sähköposteja ja kotikäyntejä, muulloinkin kuin ongelmatilanteissa. (Lehtimäki 2017, 50.) Sosiaalityöntekijän tuki ja saatavuus näyttäytyvät myös tässä tutkimuksessa keskeisenä asiana, ja seuraava katkelma ilmentää emotionaalisen ja tiedollisen tuen toteutumista: työntekijät luovat avoimen tunnelman, jossa voi saada keskustelutukea.

Miten koet perhehoidon sosiaalityöntekijöiden suhtautuvan sinuun?

Ihanasti. Ihania ihmisiä, aina valmiina keskustelemaan. Luovat Keinuun ainutlaatuisen tunnelman, en ole yksin. (K10)

Yli puolet kyselyyn vastanneista sijaisvanhemmista oli sitä mieltä, että yhteinen sosiaalityöntekijä sijoitetulle lapselle ja sijaisvanhemmalle on toimivin vaihtoehto muun muassa tiedonkulun ja yhteistyön näkökulmasta, toisin sanoen tiedollisen tuen näkökulmasta.

Yhden työntekijän malli on mielestäni kaikkein paras ja kaikkein tukevin. Työntekijä tuntee lapset, vanhemmat ja sijaisvanhemmat joten väärinymmärryksiä sattuu huomattavasti vähemmän ja tiedonkulku toimii. En myöskään ymmärrä mihin sijaisvanhempä tarvitsee sosiaalityöntekijää jos lapsen asioista vastaa toinen työntekijä. (K7)

Keskusteltavat asiathan liittyvät lapseen ja miten voisi auttaa työntekijä, joka ei tunne lasta? Työntekijä ei voi olla mielestäni työnhajaaja. Työnhajaaja pitäisi olla ihan ammattilainen. (K8)
En tunne että vanhemmuuden vuoksi tarvitsisin omaa työntekijää. Lapsen asiat tarvitsevat luotettavan ihmisen hoitamaan niitä. Minulla ei ole ns. mitään omaa asiaa ajateltavana. (K1)

Helpottaa työskentelyä, kun on sama työntekijä. (K3)

Lasta ja sijaisvanhempia ei voi erottaa. (K4)

Vuorovaikutussuhde on se konteksti, jossa myös tiedollinen tuki välittyy, ja vuorovaikutussuhteen luonne on se tekijä, joka vaikuttaa monin tavoin viestinnästä tehtäviin tulkintoihin (Mikkola 2006, 61). Mitä tiiviimmässä vuorovaikutuksessa sosiaalityöntekijä, sijaisvanhempä ja lapsi ovat keskenään, sitä selkeämpi yhteinen ymmärrys syntyy osapuolten välille. Parhaimmillaan tämä tukee lapsen sijaisperheeseen sijoittumisen onnistumista, kun sekä sosiaalityöntekijällä että sijaisvanhemmalla on yhteinen käsitys lapsen tilanteesta ja edun toteutumisesta.

Miten Keinu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja sijaisvanhemman suhdetta? Toimii välillä ”neuvottelijana”, etenkin murrosikäisten kohdalla. (K8)

Välineellinen tuki voi aineellisen tuen ohella olla myös tukea, jossa sosiaalityöntekijä tarjoaa sijaisvanhemmalle ja lapselle välineitä keskinäiseen kanssakäymiseen sekä ongelmanratkaisuun, esimerkiksi käymällä sijaisvanhemman kanssa keskustelua lapsen ikätasoisesta ymmärryksestä (ks.

Mikkola 2006, 45). Näin sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja sijaisvanhemman suhteen kehittymistä ja syvenemistä ja sen myötä sijoituksen onnistumista.

Emotionaalinen tuki ja arvostuksen merkitys

Yli puolet sijaisvanhemmista koki saaneensa emotionaalista tukea ollessaan mukana Keinun mallin mukaisessa työskentelyssä. Emotionaalinen tuki voi pitää sisällään muun muassa kuuntelemista, lohduttamista, rohkaisua ja empatiaa (Mikkola 2006, 44).

Miten Keinun mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja sijaisvanhemman suhdetta? Tuntemalla (sijais)perheen paremmin, pystyy olemaan tukena. (K3)

Sijaisvanhemmat ovat kokeneet saaneensa emotionaalista tukea muun muassa sosiaalityöntekijältään, työnohjauksesta, vertaistukena muilta sijaisvanhemmilta, yhdistyksiltä ja järjestöiltä, läheisiltä ja ystäviltä sekä Keinun leiripäiviltä.

Mitkä Keinun mallin toimintamuodot toimivat mielestäsi hyvin, mitkä huonommin? Päiväleirit ovat oikein hyviä. Olemme kaikki kuitenkin aika vieraita toisillemme vielä siinä vaiheessa ja erilaiset tunteet ovat aika pinnassa. Valmiiksi ohjelmoitu toiminta helpottaa yhdessäoloa. (K7)

Kerro, millaista tukea olet Keinun mallissa saanut? Vertaistuki jossa huomaa että muilla samanlaisia tunteita! Se on tärkeää, koska sijaisvanhemmuudessa tunteiden kirjo on suurempi kuin biologisessa vanhemmuudessa. (K8)

Emotionaalisen tuen saamisen tärkeys liittyy osaltaan myös siihen, että sijaisvanhemmalle tulee yhteenkuuluvuuden tunne muiden sijaisvanhempien sekä koko Keinun mallin kanssa. Yhteenkuuluvuuden perustana ovat kuuluminen vuorovaikutussuhteiden verkostoon sekä näiden vuorovaikutussuhteiden synnyttämät positiiviset merkitykset (Mikkola 2006, 25). Merkitystä on esimerkiksi sillä, miten sijaisvanhempi kokee tulevansa arvostetuksi ja kohdatuksi työskentelyssä.

Miten koet Keinun mallissa yhteistyön biologisen vanhemman kanssa?

Hyvin toimivaa, kaikesta huokuu että kaikkia arvostetaan. Arvostus on sijaisvanhemmille arvona tosi tärkeä. (K4)

Miten Keinu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee biologisen vanhemman ja sijaisvanhemman suhdetta?

Tasavertaisesti, sekä vanhemmat että sijaisvanhempi kokee että työntekijä ei ole puolueellinen. (K7)

On reilu ja oikeudenmukainen. (K8)

*(--)**Oma pieni yhteinen juttu/nauru luo hyvän olon ja se että me ollaan yhdessä me. Kaikki ovat arvokkaita ja tärkeitä. (K10)*

Vuorovaikutussuhteisiin liittyvä peruskysymys on kysymys arvostetuksi tulemisesta, ja tämän tunteen vahvistumista voidaan pitää sosiaalisen tuen tärkeänä funktiona (Mikkola 2006, 29). Sijaisvanhemmille on tärkeää kokea arvostusta sekä tasavertaista kohtelua biologisten vanhempien kanssa sosiaalityöntekijöiden taholta. Tunne hyväksytyksi tulemisesta on osa emotionaalista tukea, ja se voimaannuttaa sijaisvanhempaa. Sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman välinen hyvä, luottamuksellinen suhde vaikuttaa myös siihen, miten apua saadaan ja annetaan sekä miten sitä kyetään sijaisvanhemmuudessa hyödyntämään. (Ks. myös Lehtimäki 2017, 64.) Emotionaalisen tuen osalta on todettu, että se on jatkuvuuden kannalta tärkeää ja vaikuttaa erityisesti siihen, miten työskentelyyn sitoudutaan (Mikkola 2006, 44–46). Emotionaalisen tuen merkitystä perhehoidon ja sijoitusten onnistumisessa ei voi liikaa korostaa.

5.1.2. Sosiaalisen tuen ongelmat

Sijaisvanhemmat kokevat saaneensa tukea ja olevansa tyytyväisiä Keinu-mallin mukaiseen työskentelyyn, mutta viidessä vastauksessa tulee esille tyytymättömyyttä, kokemuksia tuen riittämättömyydestä ja jopa haitallisuudesta. Nämä kokemukset ilmentävät myös ongelmia sosiaalisen tuen vastavuoroisuuden toteutumisessa.

Tiedollisen ja emotionaalisen tuen riittämättömyys

Kolme vastanneista koki, että he eivät olleet saaneet riittävästi tiedollista sosiaalista tukea, kuten tarpeeksi tietoa palveluista ja tukimuodoista, lapsen ongelmien hoitamisesta tai työnohjausta (K2, K5, K8). Tiedollisessa tuessa keskeistä on se, että pelkkä informaatio ei ole tiedollista tukea, vaan tiedon tulee kiinnittyä tukea tarvitsevan ongelmaan. Tiedollinen tuki on erityisen merkityksellistä ongelmanratkaisussa, jolloin se auttaa hahmottamaan ongelmaa ja käsittelemään siihen liittyvää epävarmuutta. (Mikkola 2006, 45.) Esimerkiksi tilanne, jossa sijaisvanhempi kokee saaneensa liian

vähän tietoa “*vaikeahoitoisen lapsen kanssa työskentelystä*” (K2) ilmentää sellaista tiedollisen tuen puutetta, joka voi vähentää sijaisvanhemman tunnetta tilanteen hallitsemisesta ja toisaalta vaikeuttaa ratkaisujen löytämistä. Tutkimuksissa on todettu, että yksi tuen muoto, jota sijaisvanhemmat kaipaavat lisää, on sijoitettua lasta koskeva tieto (Valkonen & Janhunen 2016, 35).

Kokemukset tiedollisen tuen riittämättömyydestä ilmenevät tulkintamme mukaan myös siinä, miten yksi sijaisvanhemmista toivoo, että perhehoidon sosiaalityön toiminta olisi avoimempaa. Yksi vastaajista toi monissa kohdin esiin, miten kaipasi lisää avoimuutta, yhteydenpitoa sosiaalityöntekijän kanssa, parempaa tiedottamista sekä sitä, että asiat selvitettäisiin perusteellisesti (K5). Tarja Janhusen (2008, 141–143) mukaan yksi tärkeä seikka sijoitusten onnistumisen kannalta on, että sijaisvanhemmat kokevat voivansa pyytää apua ja tärkeiksi koetuista asioista voi keskustella eikä kiellettyjä aiheita ole. Tällainen ilmapiiri edellyttää luottamuksellista suhdetta sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhempien välillä.

Miten koet perhehoidon sosiaalityöntekijöiden suhtautuvan sinuun?

(--) Ehkä on kokenut joskus ettei minua uskota tai oteta vakavasti. (K2)

Miten Keinuu -mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja sijaisvanhemman suhdetta?

Tarjoaa tukea ja apua. Pitäisi kuulla vanhempien kuulumiset ja luottaa siihen, että ammattilaisia ollaan tämän lapsen hoidossa. (K2)

Yllä vastaaja tuo esiin, miten hän kokee että sosiaalityöntekijät eivät aina usko häntä. Nämä kokemukset liittyvät arviointitukeen, jonka on todettu liittyvän sekä tiedolliseen että emotionaaliseen tukeen. Arviointituki viittaa sellaiseen vuorovaikutussuhteissa saatuun palautteeseen, jonka perusteella tuen saaja voi punnita tilannettaan ja toimintaansa (Mikkola 2006, 45.) Yllä olevat vastaukset ilmentävät kokemusta ongelmallisesta palautteesta, joka vaikuttaa sekä emotionaalisen että tiedollisen tuen välittymiseen. Emotionaalisella tuella pyritään lieventämään emotionaalista kuormitusta ja osoittamaan toiselle hyväksyntää (mt., 44). Vastaajan kuvaus kertoo emotionaalisen tuen puutteesta, sillä tulkitsemme hänen kokevan, että hän ei tule näissä vuorovaikutustilanteissa kuulluksi ja kohdatuksi. Vastaajan kokemukset ilmentävät myös tiedollisen tuen puutetta. Tiedollisen tuen yksi ulottuvuus on vahvistaa tiedon hallintaa (mt. 45), jolloin sijaisvanhemman kokemus siitä, että vanhempien asiantuntijuuteen ei luoteta voi heikentää kokemusta sekä lasta että omaa sijaisvanhemmuutta koskevan tiedon hallinnasta. Myös muissa sijaisvanhempien kokemuksia kartoittavissa tutkimuksissa on tuotu esiin, miten sijaisvanhempien

tyytyväisyyttä lisäsi se, että heihin suhtauduttiin sijoitetun lapsen asiantuntijoina (Janhunen & Valkonen 2016, 30).

Kaksi vastaajista (K6, K8) käsitteli vertaistuen puutetta. Vertaistuen puutteen voi ajatella ilmentävän ennen kaikkea emotionaalisen tuen puutetta, mutta se tarjoaa myös tiedollista tukea.

Millaista tukea kaipaisit lisää? Mitä toivoisit vähemmän?

Vertaistukea olemme kaivanneet. Yhdellä Keinu-päivällä oli järjestetty tilaisuus keskustella muiden sijaisvanhempien kanssa ja se oli tosi hyvä, antoisa hetki. Vertaistukea ei ole kuitenkaan muuten saatu, eikä sitä ole pyynnöistä huolimatta järjestetty. (K8)

Miten haluaisit kehittää perhehoidon toimivuutta ja yhteistyötä?

Vertaistukea ja/tai työnohjaus pakolliseksi sijaisvanhempien jaksamiseksi. Parasta olisi ollut, jos Pride -ryhmä olisi jatkanut vertaistukiryhmänä. Siellä saavutettiin luottamus toisiimme ja siltä pohjalta olisi ollut hyvä jatkaa. (K8)

Vertaistuki näyttäytyy vastauksissa tuen muotona, joka tarjoaa sekä tiedollista että emotionaalista tukea. Vertaisryhmätoiminnan onnistuminen ja asioiden jakaminen edellyttää luottamusta, ja vastaaja esittää samalla kehitysehdotuksen, jossa ryhmän luottamus olisi syntynyt jo ennen sijoituksen alkua. K8 esittää toiveen myös miesperhehoitajille suunnatusta omasta ryhmästä. K8:n vastauksista voi tulkita, että sijaisvanhempi on tyytymätön tilanteeseen ja mahdollisesti kokee, että sosiaalityöntekijä ei kuuntele toivetta tai suhtaudu siihen vaadittavalla vakavuudella, mikä osaltaan voi vaikeuttaa yhteistyön sujumista ja muun tuen vastaanottamista. Se ilmentää myös vastaajan kokemuksia tuen vastavuoroisuudesta tässä asiassa.

Vertaisryhmien merkitys perhehoitajille on todettu monissa tutkimuksissa. Leena Valkosen ja Tarja Janhusen perhehoitoa käsittelevässä tutkimuskirjallisuuskatsauksessa tulee esiin se, että sijaisvanhemmat kaipaavat lisää vertaistukea ja vertaisryhmätoiminnan on havaittu vaikuttavan myönteisesti sijaisvanhempien jaksamiseen (Valkonen & Janhunen 2016, 35; Janhunen 2008, 142). Vertaisryhmät tarjoavat paikan purkaa ja jakaa asioita turvallisessa vuorovaikutuksessa (Raitanen 2008; ks. myös Mehtonen 2008). Marja Niska on haastatellut pro gradu -tutkielmassaan sijaishuollossa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, joiden mielestä merkityksellisin sijaisvanhempien tuki on juuri vertaistuki (Niska 2014, 45). Lehtimäen pro gradu -tutkielmassa sijaisvanhempien tuen kokemuksista tärkeimmäksi nousee sosiaalityöntekijän tuki, mutta myös

vertaistuki tiedollisena ja emotionaalisena tuen muotona on hyvin merkityksellinen (Lehtimäki 2017, 50, 53).

Osa niistä sijaisvanhemmista, jotka toivat esille Keinu-työskentelyn toimimattomampia puolia, arvioivat yhden sosiaalityöntekijän mallia kriittisemmin. Yksi sijaisvanhempi tuo esille, että vanhempien lasten kanssa toimiessa kahden sosiaalityöntekijän malli voisi toimia (K6). Yksi sijaisvanhemmista oli sitä mieltä, että ei osaa arvioida nykyisen mallin toimivuutta, mutta nykyinen tilanne on "ok" (K2). Hieman myöhemmin sama vastaaja kuitenkin pohtii mallin toimivuutta:

Mitä ajattelet mallista, jossa lapsella ja sijaisvanhemmilla olisi erilliset työntekijät?

Saisikohan tässä sijaisperheet enemmän uskottavuutta ja tukea? Mennäänkö nyt liikaa lapsen ja biovanhempien tarpeiden mukaan? (K2)

Hieman samalla tavalla asiaa käsitellään myös seuraavissa vastauksissa.

Mitä mieltä olet siitä, että Keinu-mallissa mukana on yksi sosiaalityöntekijä (lapsella ja sijaisvanhemmalla yhteinen)?

Sos.tt. ajattelee enemmän lapsen etua sijaisvanhemmat ohjaus ja tuki jää vähemmälle (K5)

Mitä ajattelet mallista, jossa lapsella ja sijaisvanhemmilla olisi erilliset työntekijät?

Voisi olla toimiva, saisi varmaan enemmän paremmin ja helpommin tietoa tuista ja etuuksista (K5)

Vastaukset ovat varauksellisia yhden sosiaalityöntekijän mallia kohtaan. Vastauksien voi tulkita vihjaavan, että sijaisvanhemmat kokevat saavansa vähemmän tukea, tietoa ja ohjausta kuin he kokevat tarvitsevänsä ja työtapaa ja toimintaa määrittävät enemmän paitsi lapsen, niin myös tämän biologisten vanhempien tarpeet. Sijaisvanhempien jaksamiselle keskeistä on saada riittävästi tukea (Valkonen & Janhunen 2016, 30–35). Ensimmäisessä vastauksessa K5 tuo esille kiinnostavan ristivedon lapsen edun ja sijaisvanhempien välillä. Johanna Hurtig on arvioinut kriittisesti tihkuvan auttamistyön mallia tilanteessa, jossa perhettä yritetään auttaa avoimuuden toimin. Lapsia ei voi auttaa yksin eikä vanhempia voi auttaa yksin, mutta työn tuloksia tulisi kuitenkin arvioida lasten näkökulmasta irrallaan vanhempien hyödyistä. (Hurtig 2003, 37–41, 89, 195.) Tämä ajatus ei saumattomasti sovellu sijaisperheiden tilanteen arviointiin, mutta sijaisperheidenkin kanssa työskennellessä voidaan ajatella, että palveluja ja työskentelytapoja tulisi arvioida siitä

näkökulmasta, miten ne toteuttavat lapsen etua. Samanaikaisesti on lapsen edun mukaista huolehtia siitä, että sijaisvanhemmat kokevat tulevansa kuulluiksi, uskotuiksi ja että he saavat riittävästi ja monipuolisesti tukea. Palaamme kysymykseen lapsen saamasta hyödystä Keinu-työskentelyssä luvussa 5.2.

Välineellisen tuen puutteet ja vastavuoroisuuden pulma

Välineellisen tuen riittämättömyys näyttäytyi esimerkiksi siinä, miten vanhemmat kokivat, että he eivät saa tarpeeksi välineitä biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön (K2). Vanhemmat kaipasivat siis konkreettista apua asioiden järjestämisessä (ks. Mikkola välineellisestä tuesta 2006, 45). Välineellisen tuen toteutumisen ongelmasta kertoi mielestämme myös se, miten yhden vanhemman mielestä Keinu-mallista on myös haittaa, kun se ei anna sijoituksen alkurauhoittumiselle tilaa, mikä näyttäytyi myös lapsen edun vastaisena (K6). Keinu-mallin työskentelymuodot kääntyvät siis ikään kuin itseään vastaan tarjoten sellaista toimintaa ja välineitä, mikä koetaan haitalliseksi. Sijoituksen on katsottu jakaantuvan vaiheisiin, joista ensimmäinen on “kuherruskuukausivaihe”, jolloin lapsi haluaa miellyttää sijaisvanhempia (Hämäläinen 2012, 102). Alkuvaiheessa pyritään tavallisesti siihen, että lapsella on tilaa uuteen tilanteeseen rauhoittumiseen ja asettumiseen. Toisaalta on tärkeää huolehtia siitä, että lapsen lastensuojelulain mukainen oikeus tavata vanhempiaan ja muita läheisiään toteutuu (LSL 417/2007, 30§, 54§). Kuitenkin jos yhteydenpidosta on lapselle vaaraa, tulee sitä rajoittaa (LSL 417/2007, 62§). Tapaamisten onnistuminen on sidoksissa myös siihen, millaiset suhteet sijaisvanhemmilla ja biologisilla vanhemmilla on toisiinsa ja miten sosiaalityöntekijä tilanteessa toimii. Vaikka vanhempien tapaamiset aiheuttaisivat lapsessa hankalia tunteita ja levottomuutta, ne voivat kuitenkin auttaa lasta kohtaamaan tilanteensa ja käsittelemään sitä emotionaalisesti. (Aho-Kaipio 2012, 67.) Tarja Janhusen mukaan sijaisvanhemmille, lapsille ja biologisille vanhemmille suunnattujen leiri- ja ryhmätoiminnan tavoitteena on parantaa lapsen elämäntilannetta tukemalla paitsi lapsen suhdetta molempiin vanhempiinsa myös biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välistä suhdetta. Lasten kasvulle ja kehitykselle on tärkeää, että lapsi saa käsitellä ja ilmaista sijoitukseen liittyviä tunteita ja kokemuksia. (Janhunen 2008, 142–143.)

Yksi laajemmin Keinu-mallia koskeva kritiikki liittyi siihen, että sijaisvanhemmat eivät olleet välttämättä huomanneet eroa Keinu-työskentelyyn osallistuneen lapsen ja niiden sijoitettujen lasten välillä, jotka eivät olleet osallistuneet mallin mukaiseen työskentelyyn. Sijaisvanhempana toimiminen Keinu-työskentelyn mukaisesti näyttäytyi joillekin lähinnä kahdelle päiväleirille

osallistumisena (K3, K8), ja yksi vastaajista oli sitä mieltä, että tämän perusteella ei toiminnasta tulisi edes käyttää termiä “malli” (K1). Keinuu-malli ei siis tarjonnut niitä välineitä, tukea ja konkreettista apua, mitä sen esitteiden perusteella pitäisi tarjota.

Jos olet toiminut sijaisvanhempana myös lapselle tai lapsille, jotka eivät ole osallistuneet Keinu-työskentelyyn, kerro, millaisia eroja toimintatavoissa olet huomannut?

En ole huomannut muuta eroa, kuin ei ole ollut Keinu-tapahtumapäiviä. (--) (K8)

Yksi vastaajista toi voimakkaasti esiin, että Keinu-malli ei ole toiminut hänen kohdallaan lainkaan.

Mihin Keinu-mallin mukaiseen toimintaan olet osallistunut?

Keinu-leiripäiviin ja yhteen koulutuspäivään jossa malli esiteltiin.

Ei ole mentoria. Ei ole toimintaterapiaa tai Peppiä. Ei ole tavattu... tiiviisti ketään. Voikukkia on näkynyt tien poskessa. (K1)

Kerro, millaista tukea olet Keinu-mallissa saanut?

En mitään. Ehkä ajatuksia siitä mikä olisi hyvää yhteistyötä. (K1)

Vastaukset ilmentävät turhautumista ja tyytymättömyyttä tilanteeseen. Vastaja luettelee mallin keskeiset tukimuodot, ja toteaa sitten, että mitään tästä tuesta ei ole saatu. Voikukkia-ryhmät on tarkoitettu huostaanotettujen lasten vanhemmille, joten sen toiminnan ei tarvitsekaan olla vastaajalle tuttua. Kokemus kokonaisvaltaisesta tuen puuttumisesta yhdistyy myös emotionaalisen ja tiedollisen tuen puutteisiin, mutta tulkitsemme näiden vastausten kertovan ennen kaikkea välineellisen tuen puutteesta, koska kritiikki kohdistuu Keinu-malliin kokonaisuutena. Sen tarjoamat resurssit ja konkreettinen tuki eivät toteudu (ks. välineellisestä tuesta Mikkola 2006, 45). Kun Keinu-mallin keskeinen tarkoitus on tukea sijoitettua lasta, sijais- ja biologisia vanhempia sijoituksen alkuvaiheessa, on huolestuttavaa, että vastaaja kokee, että ei ole saanut lainkaan tukea. On todettu, että eniten sijoitusten purkuja tapahtuu ensimmäisen vuoden aikana. Syynä tähän nähdään juuri sijaisvanhempien saaman tuen puute. Kun yhteistyö eri tahojen kanssa sujuu hyvin sijoituksen alussa, se jatkuu samalla tavalla myös myöhemmin. (Aho-Kaipio 2012, 60.)

Sama sijaisvanhempi toivoi myös lisää tukea siihen, miten voisi tavata biologisia vanhempia lapsen kanssa yhdessä. Hän toteaa, että heillä on yhteisiä kiinnostuksen kohteita, mutta kaikki tapaamiset menevät sopimusten mukaan ja lapselle olisi tärkeää viettää enemmän aikaa biologisten

vanhempien kanssa. Hän myös kokee, että sosiaalityöntekijä ei tue sijaisvanhemman ja biologisen vanhemman suhdetta. Tulkitsemme näiden kokemusten kertovan välineellisen tuen riittämättömyydestä: vastaaja toivoo sosiaalityöntekijältä konkreettista apua asioiden järjestämiseen (ks. Mikkola 2006, 45). Muissakin tutkimuksissa on todettu sijaisvanhempien toivovan tukea ja apua biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön (Valkonen & Janhunen 2016, 35). Hieman ristiriitaisella tavalla sijaisvanhempi toisaalta kritisoi leiripäiviä siitä, että siellä vietettiin aikaa *“valtavan määrän työntekijöitä ympäröimänä”*, mikä tuo esiin kokemusta liiallisesta konkreettisesta tuesta. Tätä kokemusta voi pohtia myös siitä näkökulmasta, kertooko se jotakin suhteeseen liittyvästä vallan epätasapainosta, johon sijaisvanhempi kokee hänen ja lapsen biologisine vanhempineen joutuvan asettumaan suhteessa sosiaalityöntekijään ja perhehoidon sosiaalityöhön. Tällainen kokemus voi lisätä avuttomuuden tunnetta esimerkiksi koskien juuri sitä, miten voisi järjestää enemmän tapaamisia tai ottaa asian puheeksi sosiaalityöntekijän kanssa. (Ks. Järvikoski 1994, 23–24.) Sosiaaliseen tukeen liittyvä epätasapaino yhdistyy myös kysymykseen tuen vastavuoroisuuden toteutumisesta.

Millaista tukea kaipaisit lisää? Mitä toivoisit vähemmän?

Haluaisin että tapaisimme muussakin merkeissä kuin palaverissa. En uskalla ehdottaa, koska pelkään että sossujen ja oman perheen elämä monimutkaistuisi, jos rutiinista poiketaan. Huono omatunto siitä miten vähän tapaamisia on mahdollista järjestää. (K1)

Tulkitsemme vastauksen ilmentävän tukeen liittyvän vastavuoroisuuden puuttumista, kun sijaisvanhempi on huolissaan siitä, miten hänen ehdotuksensa voisi vaikeuttaa sosiaalityöntekijöiden työtä. Sijaisvanhempi ei ole tyytyväinen rutiineihin, mutta hän ei koe riittävästi sosiaalista tukea kokeakseen, että voisi turvallisesti ehdottaa muutosta tilanteeseen. Tällaisia tuntemuksia saattaa taustoittaa julkisuudessa käyty keskustelu sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuudesta ja kiireellisyydestä (esim. Yle 5.7.2016). Kuten edellä kävi ilmi, yksi vastaajista toi esiin tunteensa siitä, että sosiaalityöntekijä ei aina usko sijaisvanhemman kertomaa ja osa esitti toiveen siitä, että työskentely olisi avoimempaa. Vastaajista kolme mainitsee, että he ovat voineet jonkin verran vaikuttaa siihen, millaista tukea heille tarjotaan, vaikka kaikki pyynnöt, kuten toive vertaisryhmästä, eivät välttämättä olekaan toteutuneet. Yksi sijaisvanhempi kertoo voineensa vaikuttaa alkuvaiheessa huonosti siihen, millaista tukea saa, ja että hän olisi halunnut saada enemmän tietoa. Tulkitsemme näiden kaikkien edellä mainittujen seikkojen ilmentävän ongelmia tuen vastavuoroisuuden toteutumisessa.

5.2. Lapsen hyöty

Sijaisvanhemmat arvioivat Keinu-mallia myös siitä näkökulmasta, miten työskentely hyödyttää lasta. Lapsen saama hyöty on yhteydessä lapsen etuun. Lapsen etu on yksi keskeinen käsite lastensuojelutyössä (LSL 417/2007, 4§). Se on normatiivinen käsite, joka perustuu lasten oikeuksien sopimukseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (Aer 2012, 8, 24). Määrittelyyrityksistä huolimatta käsite on jäänyt vaille selkeää teoreettista pohjaa. Se on epätarkka ja voidaanakin pohtia, kuinka erottelukykyinen se on edes lastensuojelulain määrittelypyrkimysten valossa. (Pösö 2012, 76,78, 81.) Lapsen edun määrittäminen voi olla vaikeaa ja vaihdella määrittelijän mukaan. Määrittelemineen jää helposti yleiselle tasolle ja saa muotonsa lopulta käytännön työssä ja tilannekohtaisesti neuvotellen (mt, 71, 81–91). Lapsen etu kytkeytyy myös lapsilähtöisyyden, lapsen näkökulman ja osallisuuden käsitteisiin (Forsberg ym. 2006, 5–16). Tarkastelemme seuraavaksi, miten sijaisvanhemmat mielsivät Keinu-mallin toteuttavan lapsen hyötyä.

5.2.1. Lasta hyödyttävä välineellinen ja emotionaalinen tuki

Kaikella biologisten ja sijaisvanhempien saamalla tuella on tavoitteena saada huostaanotetun lapsen sijoitus perhehoitoon sujumaan mahdollisimman ongelmattomasti ja joustavasti lapsen kannalta. Koko huostaanoton prosessi on lapselle yleensä raskas, ja tällöin lapsen lähellä olevien aikuisten, niin sosiaalityöntekijän kuin biologisten sekä sijaisvanhempien, tulisi kyetä tukemaan lasta vaikeassa tilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla. Keinu-mallissa on pyritty tarjoamaan tukea sekä biologisille että sijaisvanhemmille niin, että molemmat kykenisivät luomaan lapseen sekä toisiinsa suhteen, joka tukee sijaishuollon onnistumista. Lapsen tuen saamista ei voida arvioida täysin irrallaan biologisten- ja sijaisvanhemman tuen saannista, sillä lapsen edun mukaista on se, että molemmat vanhemmat saavat myös apua sijais- sekä biologisen vanhemmuutensa toteuttamisessa.

Miten mielestäsi Keinu-mallissa huomioidaan lapsen etu ja miten se toteutuu?

Lapsen etu toteutuu hyvin, kun lapsi näkee vanhempiensa ja sijaisvanhempien tulevan toimeen ja olevan yhdessä. (K5)

Kun sekä biologiset että sijaisvanhemmat tutustuvat toisiinsa yhteisessä mukavassa toiminnassa, heidän on helpompi ymmärtää toisiaan ja lasta ja keskustella myös hankalista asioista. Kaikki vanhemmat pyrkisivät yhdessä toimimaan lapsen parhaaksi. (K8)

Kyselyssä sijaisvanhemmat kokivat Keinuu-mallin ja sosiaalityöntekijän tukevan lapsen ja biologisen vanhemman suhdetta monin tavoin. Verisiteisiin perustuvat suhteet ovat lapselle aina jollain tavoin merkityksellisiä. Lapsi kokee syntymäperheensä usein oikeaksi ja omaksi perheekseen huostaanotosta ja sijaishuollosta huolimatta. Lapset ikävöivät sekä haaveilevat usein myös yhteisestä tulevaisuudesta biologisten perheenjäsentensä kanssa. Sijaishuollossa olevien lasten omien juurien tuntemisen tärkeys korostuu. (Hämäläinen 2012, 122.) Perhehoidossa elävät lapset tarvitsevatkin kaikilta merkityksellisiltä aikuisilta emotionaalista tukea perhesiteisiin liittyvien tunteiden käsittelyssä. Suurimpina hyötyinä sijoitetun lapsen säännöllisessä yhteydenpidossa biologiseen perheeseensä on katsottu olevan muun muassa kasvanut todennäköisyys palata syntymäperheeseen, sijoituksen katkeaminen epätodennäköisemmin sekä myönteinen vaikutus lapsen emotionaaliseen käyttäytymisen ja älylliseen kehitykseen (Valkonen & Janhunen 2016, 40).

Miten Keinuu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja biologisen vanhemman suhdetta? Osoittamalla arvostusta ja empatiaa biologisia vanhempia ja heidän elämäänsä kohtaan. Selittämällä lapselle lapsen tasoisesti niitä rajuja tapahtumia, joita lapsi joutuu kokemaan kuitenkin syyllistämättä ketään niin, että lapsi hyväksyisi kohtalonsa. Järjestää tarvittaessa lapselle apua esim. terapiaa. (K8)

Tutustumalla paremmin lapseen ja vanhempaan, sosiaalityöntekijän on helpompi tehdä yksilöllisiä huomioita ja päätöksiä. Tuntemalla paremmin, pystyy olemaan tukena. (K3)

Myös lapsen ja sosiaalityöntekijän suhdetta kuvattiin tärkeäksi ja arvioitiin lapsen luottavan sosiaalityöntekijään. Tutkimuksissa on todettu, että perhehoidossa hyvinvoivilla lapsilla on aktiivisia sosiaalityöntekijöitä (Valkonen & Janhunen 2016, 66). Suurin osa kyselyyn vastanneista sijaisvanhemmista arvioi olevan lapsen hyödyn mukaista, että lapsella ja sijaisvanhemmalla on yhteinen sosiaalityöntekijä.

Mitä mieltä olet siitä, että Keinuu-mallissa mukana on yksi sosiaalityöntekijä (lapsella ja sijaisvanhemmalla yhteinen)?

*(--)*Lapsi puhuu työntekijästä omana tärkeänä kontaktinaan. (K1)

*(--)*Lapsellekin on hyvä että elämässä on yksi ja sama sosiaalityöntekijä. Tulee tutummaksi eikä lapsen tarvitse aina ujustella uutta ihmistä. (K10)

Kaiken kaikkiaan sijaisvanhemmat katsoivat lasten hyötyneen Keinu-mallin mukaisesta työskentelystä monin eri tavoin.

Miten arvioit lapsen hyötyneen Keinu-mallin mukaisesta työskentelystä?

Uskon, että lapsesta on hyvä nähdä että kaikki vanhemmat tulevat toimeen keskenään ja pystyvät toimimaan yhdessä. Lapsi kokee että biologinen vanhempi hyväksyy lapsen olemisen sijaisperheessä ja että perheillä ei ole mikään kilpailutilanne, vaan lapsi voi nauttia molemmissa perheissä olemisesta ja voi keskustella heistä. (K8)

*(--)*Vanhemmat ainakin jaksavat tuen ansiosta paremmin. (K2)

Luo kokonaisvaltaisemman ja ehjemmän tunteen lapselle. (K5)

Lapsen perhesuhteiden ensisijaisuutta määrittävät sekä verisiteet että sosiaaliset siteet. Veriside liittyy lapsen omiin juuriin ja sosiaalinen side yhteiseen historiaan. Kuitenkin tärkeimpänä tekijänä on sosiaalinen kontakti, ei pelkästään veriside. (Hämäläinen 2012, 130.) Perhehoidon sijoituksen onnistumisen kannalta olennaisinta on, että lapsi kokee molempien vanhempien hyväksyvän toisensa ja antavan lapselle luvan asua sijaishuoltopaikassaan. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi kehittää sisäisen mallin itsestään, toisista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta vuorovaikutussuhteessa varhaisen, biologisen- tai sijaishoitajan kanssa. Kun varhaisesta kiintymyssuhteesta muotoutuu lapselle turvallinen, oppii hän arvostamaan itseään ja luottaa aikuisilta saatavaan apuun ja tukeen. Jos varhainen kiintymyssuhde on epäluotettava ja turvaton, lapsi voi kokea, ettei hän ole hyväksytty sellaisena kuin hän on ja pahimmillaan kokee itsensä arvottomaksi. (Valkonen & Janhunen 2016, 50.) Keinu-mallin mukaisessa työskentelyssä pyritään tukemaan sekä lapsen saamaa turvallista kiintymyssuhdetta sijaisvanhemmalta että lapsen verisiteeseen perustuvaa suhdetta biologiseen vanhempaansa.

5.2.2. Lapsen hyödyn epäselvyys

Keinu-mallin mukainen työskentely lapsen hyödyn ja edun toteutumisen näkökulmasta näyttäytyi viiden sijaisvanhemman vastauksissa eri tavoin ongelmallisena. Ne, jotka suhtautuivat kriittisemmin lapsen edun toteutumiseen ja Keinu-mallin tarjoamaan hyötyyn, toivat muutoinkin esille kielteisempiä ja varautuneempia näkemyksiä Keinu-mallista. Yhden vastaajan (K2) mukaan

lapsen etu toteutuu Keinuu-työskentelyssä ainakin siinä suhteessa, että pyritään tilanteeseen, jossa sekä sijaisvanhemmat että biologiset vanhemmat auttaisivat yhdessä lasta selviämään tilanteesta. Kahden sijaisvanhemman vastauksessa lapsen saama hyöty Keinuu-työskentelystä ei näyttäytynyt selvänä asiana. Yhden sijaisvanhemman (K3) mielestä hyöty oli lähinnä se, että leiripäivien aikana sosiaalityöntekijä tulee lapselle tutuksi. Lapsen edun kuvattiin yhtäältä toteutuvan esimerkiksi siten, että sosiaalityöntekijä kuulee lasta hyvin, mutta toisaalta todettiin, että alkurauhoittuminen perheeseen ei toteudu (K6). Kyseisestä vastauksesta jää harmillisen epäselväksi se asia, suhteessa mihin alkurauhoittumisen ei koeta toteutuvan: sosiaalityöntekijään, lasten biologisiin vanhempiin vai molempiin?

Kaksi vastaajaa kuvasi, että eivät tiedä, miten lapsen etu työskentelyssä toteutuu (K1, K2).

Miten arvioit lapsen hyötyn Keinuu-mallin mukaisesta työskentelystä?

En osaa sanoa. Vanhemmat ainakin jaksavat tuen ansioista paremmin. (K2)

Vastauksesta ilmenee tietämättömyys siitä, miten lapsi hyöttyy Keinuu-malli työskentelystä, mutta toisaalta nähdään yhteys sen välillä, että mikäli vanhemmat voivat hyvin ja saavat tukea, tämä vaikuttaa myös lapsen hyvinvointiin perheessä (myös Niska 2014, 19, 58). Ilmennyt epätietoisuus ja kriittisyys lapsen hyödyn toteutumisesta voivat kertoa myös lapsen etuun liittyvästä käsitteellisestä epäselvyydestä, jota esiteltiin lyhyesti luvun 5.2. alussa. Vastauksissa kuuluu kaikuja myös keskusteluista, joissa on pohdittu, onko lastensuojelutyön keskiössä lapsi vai tämän vanhemmat. Toisin sanoen: onko lastensuojelun kohteena lapsi vai idea perheestä (Hurtig 2003, 21; Hämäläinen 2012, 15).

Jos olet toiminut sijaisvanhempana myös lapselle tai lapsille, jotka eivät ole osallistuneet Keinuu-työskentelyyn, kerro, millaisia eroja toimintatavoissa olet huomannut?

(--) Välillä olo et mikä on lapsen etu mikä vanhemman (K6)

Miten Keinuu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja biologisen vanhemman suhdetta?

Paljon vanhempien ehdoilla (K6)

Sijaisvanhemman näkökulmasta lapsen hyöty ei ole itsestään selvästi Keinuu-työskentelyn keskiössä, vaan biologisten vanhempien halut ja tarpeet voidaan asettaa etusijalle. Vanhempien ja lapsen edun toteutumista lastensuojelussa käsittelevässä keskustelussa on pohdittu esimerkiksi sitä, miten

huostassapidon lopettaminen voi usein olla haitallista lapselle, esimerkiksi jos tämä on hyvin kiintynyt sijaisperheeseen, jolloin lopettaminen palvelee pikemminkin vanhemman oikeuksia (Pösö 2016, 26; myös Hämäläinen 2012). Vastauksissa ei käsitellä tätä nimenomaista asiaa, mutta se asettuu suhteessa lastensuojelusta käytyihin keskusteluihin siitä, kenen etuja ja oikeuksia toiminta käytännössä toteuttaa.

Yksi sijaisvanhempi (K1) tuo esiin sen, miten lapselle olisi tärkeää tavata enemmän biologisia vanhempiaan, minkä tulkitsen pyrkimyksenä toimia lapsen edun mukaisesti. Toinen sijaisvanhempi (K8) toteaa lapsen edun toteutumisesta Keinu-mallissa seuraavasti:

Miten mielestäsi Keinu-mallissa huomioidaan lapsen etu ja miten se toteutuu?

Ymmärtääkseni Keinu on kehitetty nimenomaan lapsen etua ajamaan. Kun sekä biologiset että sijaisvanhemmat tutustuvat toisiinsa yhteisessä mukavassa toiminnassa, heidän on helpompi ymmärtää toisiaan ja lasta ja keskustella myös hankalista asioista. Kaikki vanhemmat pyrkisivät yhdessä toimimaan lapsen parhaaksi.

Varmaan toteutuu vähän eri lailla erilaisissa tapauksissa. Meillä on sujunut näiden 2:n lapsen biologisten vanhempien kanssa hyvin, mutta ei johdu pelkästään siitä, että ovat olleet mukana Keinu-toiminnassa. (K8)

Sijaisvanhempi toteaa, että Keinu-malli on kehitetty erityisesti lapsen edun turvaamiseksi, mutta toteutuminen vaihtelee. Lisäksi hän kommentoi kriittisesti seikkaa, että hyvät suhteet lapsen biologisiin vanhempiin juontuisivat ainoastaan Keinu-mallityöskentelystä. Näiden vastausten valossa sijaisvanhempien kokemus siitä, että Keinu-mallin keskiössä on lapsen etu ja työskentely lähtökohtaisesti hyödyttää lasta, ei välttämättä toteudu tai se jää jollakin tavoin hämäräksi.

6. Yhteenveto tuloksista ja kehittämisehdotuksia

Selvitimme käytäntötutkimuksessa kyselyaineiston avulla, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet Keinu-mallin sijaishuollon sosiaalityössä. Tarkastelimme kokemuksia siitä näkökulmasta, miten sosiaalinen tuki vastauksissa jäsentyy ja pohdimme myös, miten sosiaaliseen tukeen yhdistetty vastavuoroisuus sijaisvanhempien kokemuksissa ilmenee. Olimme kiinnostuneita myös siitä, miten sijaisvanhemmat hahmottivat lapsen hyötyvän Keinu-työskentelystä ja miten lapsen edun katsottiin toteutuvan työskentelyssä.

Sosiaalisen tuen merkitys näyttäytyy aineistossamme tärkeänä, ja sijaisvanhemmat käsittelevät erityisesti kokemuksia emotionaalista, välineellisestä ja tiedollisesta tuesta. Emotionaalinen tuki tarkoittaa vuorovaikutteista toimintaa, kuten kuuntelemista, rohkaisua, empatian osoittamista ja tunnetta omien tunteiden oikeutuksesta. Emotionaalisen tuen tarkoitus on helpottaa tunteiden käsittelyä, vaikuttaa emotionaaliseen kuormitukseen ja osoittaa hyväksyntää. Tiedollinen tuki viittaa sellaisen tiedon välittämiseen ja vaihtoon, joka on tuen saajalle tarpeellista ja hyödyllistä. Lisäksi on puhuttu arviointituesta, jonka on todettu liittyvän sekä emotionaaliseen että tiedolliseen tukeen. Arviointituki perustuu saatuun palautteeseen, johon pohjautuen tuen saaja voi tehdä päätelmiä tilanteestaan. Välineellisellä tuella viitataan materiaaliseen tukeen ja konkreettiseen avun tarjoamiseen jonkin asian järjestämisessä. (Mikkola 2006, 44–45.)

Kokemukset Keinu-mallista vaihtelivat, mutta enemmän vastauksissa tuli esiin myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia. Vastauksia oli vain yksitoista: viisi vastaajaa käsitteli Keinu-mallia sekä myönteisessä että kielteisessä valossa, kun loput kuusi keskittyivät kuvaamaan Keinu-mallia ainoastaan hyvänä ja toimivana perhehoidon työskentelytapana. Keinu-mallin mukaisen työskentelyn nähtiin tarjoavan riittävästi emotionaalista, tiedollista ja välineellistä tukea. Tuki koettiin myös vastavuoroisena: tuen muotoon ja määrään oli kyennyt vaikuttamaan. Erityisesti Keinu-päiväleirit koettiin myönteisinä. Leiripäivien tarjoama mahdollisuus tutustua toisiin ja viettää aikaa vapaamuotoisesti, mutta toiminnallisesti, oli monen mielestä antoisaa. Suurin osa sijaisvanhemmista koki yhden sosiaalityöntekijän mallin toimivaksi. Keinu-mallin nähtiin kokonaisuudessaan toteuttavan lapsen etua ja lapsen hyötyvän Keinu-mallista.

Toisaalta sijaisvanhemmat toivat esille myös kriittisempiä havaintoja. Keinu-työskentely oli mallina jäänyt epäselväksi ja emotionaaliosassa, tiedollisessa ja välineellisessä tuessa oli puutteita. Vastaajat toivat esille esimerkiksi sen, että tiedottaminen on ollut riittämätöntä eikä tietoa lapsen asioista ole saanut tarpeeksi ja tuen muotoihin on voinut vaikuttaa vain vähän. Yksi sijaisvanhempi kertoi kokevansa, että häntä ei aina uskota, mikä horjuttaa sekä emotionaalisen että tiedollisen tuen välittymistä. Osa sijaisvanhemmista toivoi lisää vertaistukea. Yksi sijaisvanhemmista katsoi sijoituksen alkuvaiheen työskentelyyn liittyvän mallin olevan jopa haitallinen lapsen perheeseen rauhoittumisen kannalta. Kokemukseen tuen riittämättömyydestä liittyi myös esiin tullut ajatus siitä, että yhden sosiaalityöntekijän malli ei välttämättä palvele sijaisvanhempien tarpeita tarpeeksi hyvin, koska lapsen etu on työskentelyn etusijalla. Lapsen edun toteutuminen ja lapsen saama hyöty Keinu-mallin mukaisessa työskentelyssä ei ollut kaikille selvä asia.

Sijaisvanhempien erilaiset kokemukset Keinu-mallista ja saadun tuen riittävydestä voivat johtua monesta asiasta, kuten yhteistyön toimivuudesta sosiaalityöntekijän ja biologisten vanhempien kanssa, kiintymyssuhteen muotoutumisesta lapseen tai sijoitetun lapsen tilanteesta. Tiedämme vastaajien taustoista vain vähän, mutta on todennäköistä, että mitä intensiivisempää ja kokonaisvaltaisempaa hoitoa ja huolenpitoa sijoitettu lapsi vaatii, sitä enemmän myös sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea.

Tarja Janhunen toteaa, että sijaisvanhempien tulisi saada monenlaista tukea: taloudellista tukea, vapaiden ja lomien mahdollistamiseen tulee panostaa ja lapsen hoidollisten tarpeiden järjestämisestä tulee huolehtia. Tämän lisäksi vanhempien pitäisi saada koulutusta ja työnohjausta sekä vertaistukea. Janhunen jatkaa, että parhaiten sijoituksen katkeamisen uhka otetaan puheeksi niin ajoissa, että katkeaminen voidaan tukitoimin estää. Sijoituksen päättämistä harkitseva sijaisperhe voi hyötyä erityisesti esimerkiksi työnohjauksesta ja kokeneen sijaisvanhemman tuesta. (Janhunen 2008, 142.) Espoon perhehoidon Keinu-malli tarjoaa kaikkea tätä tukea ja esimerkiksi jokainen sijaisperhe saa mentorin jo sijoituksen alkaessa.

Lastensuojelun sijaishuollon ja sen alaisuudessa toimivan perhehoidon tärkeimpänä tehtävänä on turvata lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys huostaanoton jälkeen. Tässäkin tutkimuksessa on käynyt ilmi, että tämän tehtävän onnistunut toteuttaminen edellyttää lastensuojelun perhehoidon, sijaisvanhempien sekä biologisten vanhempien välisen yhteistyön sekä vuorovaikutuksen tiivistämistä ja kehittämistä. Vaikka Espoon perhehoidossa käytössä oleva Keinu-malli onkin tekemämme tutkimuksen perusteella todettu osittain hyvin toimivaksi kokonaisuudeksi ja kaikki osapuolet sekä lapsen edun huomioon ottavaksi, sai mallin käyttö sijaisvanhemmilta myös kritiikkiä. Keinu-mallin soveltaminen lastensuojelun perhehoidon käytännöissä kaipaa edelleen kehittämistä. Tiedollista, välineellistä ja emotionaalista tukea kaivataan enemmän.

Olemme aineistomme perusteella koonneet kehittämisohdotuksia, joista osa jatkuisi myös alkuvaiheen tiiviin tuen jälkeen:

Emotionaalisen tuen kehittäminen:

- Vertaistuen lisääminen. Monet vastaajista toivoivat lisää vertaistukea. Pride-koulutuksessa muotoutuneet ryhmät voisivat jatkaa vertaistukiryhminä.

Välineellisen tuen kehittäminen:

- Lisää työkaluja epämuodollisten yhteisten tapaamisten järjestämiseen. Näihin tapaamisiin osallistuisivat lapsi, sijaisvanhemmat ja biologiset vanhemmat. Vapaamuotoisten tapaamisten määrä kirjattaisiin sopimukseen.

Tiedollisen tuen kehittäminen:

- Perhehoitajille suunnatun koulutuspäivän järjestäminen myös keväälle, jolla lisätään ymmärrystä ja tietoa sijoitettuihin lapsiin liittyvistä asioista ja erityiskysymyksistä sekä Keinun mallin toiminta- ja palvelumuodoista
- Koulutusta lapsen edun toteutumisesta Keinun mallissa
- Avoimuutta asioista tiedottamiseen

7. Tutkimuksen arviointi

Käytäntötutkimuksessa tutkimusaiheen ensiaskeleet lähtevät joko sosiaalityön asiantuntijoiden tai asiakkaiden tarpeista (Satka ym. 2016, 9-10). Myös tässä tutkimuksessa aihe on tullut työyhteisöltä. Yhteisöllä oli selkeä ajatus siitä, että Espoon malli palvelee kaikkia sijoituksen osapuolia ja erityisesti lapsen etua uuteen tilanteeseen sopeutumisessa melko hyvin. Tutkimus hahmotettiin kuitenkin itsenäisenä kokonaisuutena, jonka tuloksiin suhtaudutaan hypoteesista huolimatta avoimesti. Tämä on tärkeää, koska tutkimuksen tulee olla puolueetonta ja pyrkiä neutraaliuteen vaikka samalla tiedostamme, että tutkimus on aina paikantunutta ja sen muotoutumiseen vaikuttavat metodologiset seikat ja valinnat (esim. Liljeström 2004, 11–13).

Käytäntötutkimuksessa ajatuksena on, että tutkimusprosessi muotoutuu yhteistyössä tutkimukseen osallistuvien toimijoiden kanssa ja tieto palautetaan yhteisöön (Satka ym. 2016, 11). Olemme käyneet organisaation kanssa keskustelua työn eri vaiheissa ja näemme, että tutkimuksemme täyttää tässä mielessä käytäntötutkimuksen kriteerit. Työn lähtökohtana oli tuottaa tietoa Keinun mallista tilanteessa, jossa Uudellemaalle ollaan kehittämässä uutta perhehoidon mallia ja Keinun mallin jatkuvuus on uhattuna. Aineistomme vähäinen määrä ja painottuminen sijaisvanhempiin vaikuttavat siihen, ettemme kyenneet käsittelemään tutkimuskysymyksiä siten kuin lähtökohtaisesti olimme ajatelleet. Kun Keinun mallin yksi tärkeä ulottuvuus on myös biologisten vanhempien kanssa työskentely, on ongelmallista, että heidän näkökulmansa ei tule tässä tutkimuksessa esille. Näin

ollen tutkimuksemme anti ei täytä odotuksia eikä sitä voi hyödyntää sillä tavalla perhehoidon uuden mallin kehittämisessä kuten tarkoitus oli. Toinen pohdintaa vaativa seikka aineistossamme on se, että osassa sijaisvanhempien vastauksista mallia arvioitiin ainoastaan leiripäivien perusteella: nämä ovat kuitenkin vain yksi mallin osa. Keinuu-mallia ei siis kokonaisuutena hahmotettu.

Saatuamme kyselylomakkeet, pohdimme myös haastattelujen tekemistä, mutta aikaa aineistonkeruun tavan vaihtamiseen ei ollut tarpeeksi. Tutkimus haluttiin alun alkaen toteuttaa kyselynä, koska organisaatio tavoitteli mahdollisimman kattavaa tietoa siitä, miten vanhemmat ovat kokeneet Keinuu-mallin, jotta tätä tietoa voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntää perhehoitomallin kehittämisessä.

Voidaan toki pohtia, mistä eri asioista aineistokato johtui. Organisaatio oletti, että asia koetaan tärkeäksi ja ainakin sijaisvanhemmat vastaisivat ahkerasti. Vastausaika oli melko lyhyt, vain noin kaksi viikkoa ja kyselystä lähetettiin yksi muistutus. Kysymysten määrä, muoto ja paperilomakkeelle vastaaminen ovat myös voineet karkottaa joitakin vastaajia. Kiire on leimannut koko käytäntötutkimusprosessia. Biologisten vanhempien tavoittaminen olisi edellyttänyt huomattavasti pitempää tutkimusjaksoa, joka olisi mahdollistanut sen, että heitä olisi voitu yrittää tavoittaa eri tavoin. Biologisten vanhempien osalta kato oli lähes sata prosenttia, sillä vain yksi biologinen vanhempi vastasi.

Syyt vastaamatta jättämiselle voivat toki olla monenlaisia, ja se voi kertoa myös esimerkiksi arjen hallinnan haasteista. Voidaan kuitenkin kysyä, ilmentääkö kato myös jollakin tavalla sitä, miten sijaisvanhempi tai biologinen vanhempi kokee tulevansa kuulluksi työskentelyssä. Kokevatko erityisesti biologiset vanhemmat Keinuu-malli työskentelystä huolimatta ulkopuolisuutta, joka aiheuttaa tällaisiin kyselyihin vastaamatta jättämistä? Tai toisaalta, ovatko asiat niin hyvin, että vastaamista kyselyyn ei pidetty tärkeänä?

Kaikesta tästä huolimatta haluamme kuitenkin todeta, että vaikka aineistomme on pieni, kertoo tutkimuksemme silti jotakin siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat Keinuu-mallin ja miten mallia voisi kehittää.

Lähteet

Aer, J. 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Talentum.

Aho-Kaipio, Johanna (2012) Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen alkuvaiheesta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Enroos, Rosi (2016) Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensivaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 224–260.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006) Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.

Hinson Langford, Penny Catherine & Bowsher, Juanita & Maloney, Joseph P. & Lillis, Patricia P. (1997) Social support: A conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing* 25(1), 95–100.

Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi (2009). Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> [luettu 27.9.2017]

Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Helsinki: Väestöliitto.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Janhunen, Tarja (2008) Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 123-145.

Järvikoski, Aila (1994) Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan. Kuntoutusten viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Ketola, Jari (toim.) (2008) Menetyksistä mahdollisuuksiin: perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koponen, Tanja, & Linna, Marja-Riitta (2014) "Kaksoiserikoiselämää": tunteet tuulemaan ja Keinuu keinumaa lastensuojelun perhehoidossa. Opas Keinuu-ajattelu- ja toimintamallista. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelulaki 417/2007. www.finlex.fi.

Lehtimäki, Seija (2017) Sosiaalinen tuki lastensuojelun perhesijoituksen kontekstissa. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Liljeström, Marianne (2004) Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.), Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Mehtonen, Anna (2008) Tuettu sijaisvanhemmuus? Perhehoitajien kokemuksia saamastaan tuesta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto.

Mikkola, Leena (2006) Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Niska, Marja (2014) Sijaisvanhempien tukimuodot ja tukemisen kehittäminen lappilaisessa toimintaympäristössä. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Nummela, Tiina (2007) Huostaanotettujen lasten vanhempien tukeminen. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Perhehoitolaki 263/2015. www.finlex.fi.

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaranieniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75–97.

Pösö, Tarja (2016) Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–30.

Raitanen, Tuija (2008) Sijaisvanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 161-172.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Nikander, Pirjo & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-34.

Satka, Mirja & Julkunen, Ilse & Kääriäinen, Aino & Poikela, Ritva & Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (2016) Johdanto - Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa Mirja Satka & Ilse Julkunen & Aino Kääriäinen & Ritva Poikela & Laura Yliruka & Heidi Muurinen (toim.)

Käytäntötutkimuksen taito. Helsinki: Heikki Waris -instituutti, Mathilda Wrede –institutet, 8-30.

Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta (2010) Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.

Tervonen-Arnkil, Kaisa (2008) Sijaisperheen intensiivinen tukeminen. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 147-160.

Valkonen, Leena & Janhunen, Tarja (2016) Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi: Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Helsinki:THL.

Williams, Philippa & Barclay, Leslie & Schmied, Virginia (2004) Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice. *Qualitative Health Research* 14(7), 942–960.

Muut lähteet:

Miten käy lastensuojelun? Sosiaalityöntekijöiden rekrytointi on vaikeutumassa entisestään.

5.7.2016. <https://yle.fi/uutiset/3-8993494> [luettu 30.11.2017]

Liite 1

Informointikirje

Hyvä vanhempi!

Teemme Helsingin yliopiston sosiaalityön oppiaineeseen käytäntötutkimusta Espoon perhehoidossa käytössä olevasta Keinu-mallista. Keinu-mallin tavoite on tarjota tiivistä tukea paitsi lapselle myös sijaisvanhemmille ja biologisille vanhemmille lapsen sijoituksen alkuvaiheessa.

Olemme kiinnostuneita siitä, **miten sijaisvanhempana tai lapsen biologisena vanhempana olet kokenut Keinu-mallin. Kyselyllä haluamme selvittää, millaista tukea olet kokenut saaneesi ja mihin toivoisit muutosta.**

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Jokainen vastaus on kuitenkin erittäin tärkeä, jotta Keinu-mallin toimivuutta kyetään luotettavasti analysoimaan ja huomioimaan se perhehoidon tulevien toimintatapojen kehittämistyössä.

Oikeita vastauksia kysymyksiin ei ole, vaan kaikki kokemukset ovat yhtä oikeita ja tärkeitä.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 30 minuuttia. Kysely lähetetään Espoon perhehoidon yksikköön oheisella palautuskuorella. Keräämme kyselyn marraskuussa 2017 viikoilla 43–45, ja tutkimus valmistuu tammikuussa 2018.

Kyselyyn vastaaminen on luottamuksellista, ja vastauksia käsitellään kunnioittavasti. Kyselyyn vastataan anonyymisti. Myös tutkimusraportissa kiinnitämme erityistä huomiota tunnistettavuuden häivyttämiseen. Emme kuitenkaan voi taata täyttä anonymiteettiä suhteessa Espoon perhehoidon työntekijöihin, jotka saattavat tunnistaa henkilöitä tutkimusraportista. On mahdollista, että tutkimusraportti julkaistaan verkossa Soccan (Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus) sivuilla.

Aineistoa käsitellään tutkimuksen aikana huolellisesti, ja tutkimuksen valmistuttua aineisto arkistoidaan Espoon perhehoidon sosiaalityöhön. Aineistoa käytetään vain tutkimustarkoituksiin. Tämän käytäntötutkimuksen lisäksi kyselyvastauksia voidaan hyödyntää tausta-aineistona Karoliina Ojasen maisterintutkielmassa, jossa tutkitaan perheisiin sijoitettujen lasten kokemuksia.

Opinnäytetyö voidaan julkaista verkossa, ja se on julkinen Helsingin yliopiston kirjastossa. Aineisto tuhotaan Ojasen opinnäytetyön valmistuttua tai viimeistään vuonna 2020.

Vastaamme mielellämme kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Kiitos osallistumisestasi!

Karoliina Ojanen

050 342 5787

karoliina.ojanen@helsinki.fi

Annika Muhonen

040 560 2972

annika.m.muhoen@helsinki.fi

Liite 2

Kysely

Kyselyllä keräämme tietoa siitä, miten sijaisvanhempana tai lapsen biologisena vanhempana olet kokenut Keinun mallin ja miten näet lapsen hyötynneen työskentelystä. **Vastaa kyselyyn ainoastaan sen lapsen osalta, joka on osallistunut Keinun työskentelyyn.**

Keinu-mallin työskentelyyn kuuluu tiivis yhteistyö lapsen, vanhempien ja sijaisvanhempien kanssa. Sijoituksen alussa kaikki osapuolet osallistuvat 2 päivää kestäväälle leirille yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä tapaa perheyhteisöä tiiviisti tai tarpeen mukaan sijoituksen alkuvaiheen (1,5 vuotta) ajan. Tuolloin perheyhteisön on mahdollista saada tukea myös vertaisryhmistä tai toimintaterapeutilta. Biologisilla vanhemmilla on ollut vuoden 2017 alusta saakka mahdollisuus saada sijaishuollon alkuvaiheen sosiaaliohjausta, osallistua Voikukkia-ryhmään ja mahdollisuus omaan vanhemman asiakassuunnitelmaan. Sijaisvanhempien tueksi järjestetään aina mentori, joka tarjoaa kokemukseen perustuvaa keskustelutukea ja neuvoja alun haasteisiin. Sijaisvanhemmille voidaan järjestää myös työnohjaus tai Peppi-tukihenkilö sekä täydennyskoulutusta.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kyselyyn vastataan anonymisti. Vastauksia voi jatkaa erilliselle paperille tai kyselylomakkeen kääntöpuolelle.

Kyselyn palautus viimeistään ke 8.11.2017!

Taustatiedot

1. Olen sijoitetun lapsen _ vanhempi _ sijaisvanhempi
2. Jos olet sijaisvanhempi, kuinka kauan olet toiminut sijaisvanhempana ylipäätään?
3. Jos olet sijaisvanhempi, kuinka monta lasta perheeseesi on tällä hetkellä sijoitettuna ja kuinka moni lapsista on osallistunut Keinun työskentelyyn?

Kokemus Keinun mallista

1. Mihin Keinun mallin mukaiseen toimintaan olet osallistunut?
2. Mitkä Keinun mallin toimintamuodot toimivat mielestäsi hyvin, mitkä huonommin?
3. Kerro, millaista tukea olet Keinun mallissa saanut?
4. Millaista tukea kaipaisit lisää? Mitä toivoisit vähemmän?
5. Oletko voinut vaikuttaa siihen, millaista apua ja tukea sinulle tarjotaan?
6. Mistä muualta (esimerkiksi läheisiltä, ystäviltä, järjestöiltä, yhdistyksiltä) olet tarvittaessa saanut apua ja tukea Espoon perhehoidon sosiaalityön ja Keinun mallityöskentelyn lisäksi?
7. Miten koet Keinun mallissa yhteistyön biologisen vanhemman / sijaisvanhemman kanssa?

8. Miten koet perhehoidon sosiaalityöntekijöiden suhtautuvan sinuun?
9. Mitä mieltä olet siitä, että Keinu-mallissa mukana on yksi sosiaalityöntekijä (lapsella ja sijaisvanhemmalla yhteinen)?
10. Mitä ajattelet mallista, jossa lapsella ja sijaisvanhemmilla olisi erilliset työntekijät?
11. Miten mielestäsi Keinu-mallissa huomioidaan lapsen etu ja miten se toteutuu?
12. Miten arvioit lapsen hyötynneen Keinu-mallin mukaisesta työskentelystä?
13. Miten Keinu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja biologisen vanhemman suhdetta?
14. Miten Keinu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee lapsen ja sijaisvanhemman suhdetta?
15. Miten Keinu-mallissa sosiaalityöntekijä tukee biologisen vanhemman ja sijaisvanhemman suhdetta?
16. Jos olet toiminut sijaisvanhempana myös lapselle tai lapsille, jotka eivät ole osallistuneet Keinutyöskentelyyn, kerro, millaisia eroja toimintatavoissa olet huomannut?

Lopuksi

17. Miten haluaisit kehittää perhehoidon toimivuutta ja yhteistyötä?
18. Sana on vapaa!